

In ere hersteld

Het Verhofstadt-orgel in Utrecht 1716 - 2016 IJsselmuiden

Het orgel van de Hervormde Dorpskerk in IJsselmuiden

Thijs Snoeijer

In ere hersteld

Het Verhofstadt-orgel in Utrecht 1716 - 2016 IJsselmuiden

Het orgel van de Hervormde Dorpskerk in IJsselmuiden

Thijs Snoeijer

Colofon

Uitgave:

Hervormde gemeente IJsselmuiden-Grafhorst
januari 2016

Tekst:

Thijs Snoeijer

Vormgeving:

Bertien ten Hoor

Druk- en bindwerk:

Pro-book, Zwolle

Foto omslag:

Marcel ten Brinke

Fotoverantwoording:

pagina 5

Orgel Dorpskerk - Freddy Schinkel,

pagina 8 en 21

Evangelisch Luthers kerk Utrecht - ELK Utrecht,

pagina 18

Orgel Barbarakerk Culemborg - Adriaan van Rossem,

pagina 19

Orgel Donkerbroek - arch. Herv. kerk Donkerbroek,

pagina 44

Het orgel tot 1968 - dia-scan - E.Vahl,

Speeltafel na 1946 - G. Vaandering,

Overige illustraties:

orgelcommissieleden en genoemde bronnen.

Contactadres:

Hervormde gemeente IJsselmuiden-Grafhorst

Dorpsweg 38, 8271 BN IJsselmuiden

www.dorpskerk.com

Inhoudsopgave

Inleiding

6

Hoofdstuk 1

Utrecht 1717-1880

8

Hoofdstuk 2

IJsselmuiden vanaf 1885

23

Hoofdstuk 3

Onderhoud en restauraties

40

Hoofdstuk 4

De weg naar eerherstel 2009-2014

54

Hoofdstuk 5

Restauratie van Vulpen 2014-2016 Peter van Dijk

67

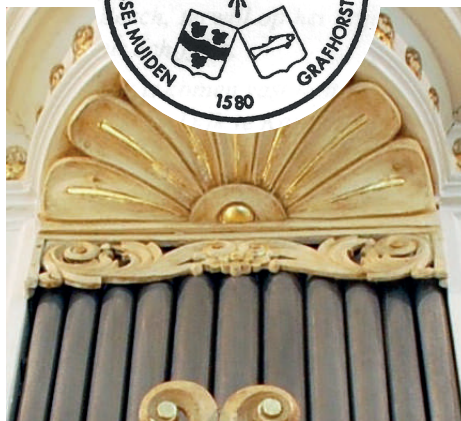
Hoofdstuk 6

Organisten en orgeltrappers

78

Bronnen

83

Het orgel is een beelt van 't leven hier beneden.

Veel pijpen staender in verdeylt in haer geleden.

Een yeder heeft zijn plaets, een yeder zijn geschrey:

Soo is den staet, en praet der menschen velerley.

Jacob Revius (1586-1658)

Inleiding

In het jaar 1985 was het 100 jaar geleden dat er in de Nederlandse Hervormde kerk in IJsselmuiden voor het eerst een orgel geplaatst werd. Dit feit, maar ook de onduidelijkheid die er was over de historie van het orgel, was toen de aanleiding om zowel de historie van het orgel zelf, als ook de gang van zaken rond de aanschaf en het verdere verloop ervan, nader te onderzoeken aan de hand van gegevens uit de verschillende archieven en dat vast te leggen in een boekje.

Wie had kunnen denken dat 30 jaar later, in 2015, datgene wat gezegd wordt op de laatste bladzijde van het toen verschenen boekje, werkelijkheid zou worden.

Daar wordt de hoop uitgesproken dat het oog gericht zal blijven op de oorspronkelijke Verhofstadtdispositie en intonatie.

Dankzij de aandacht en zorg voor het orgel werd mede met het oog op naderend groot onderhoud besloten een basisadvies aan te vragen bij de COZ, de Commissie orgelzaken voor de PKN. Dat resulteerde in een uitgebreid wetenschappelijk onderzoek door de orgeladviseur Peter van Dijk uit Utrecht die naar aanleiding hiervan een basisadvies opstelde. Dat was in mei 2009 en aangezien vastgesteld werd dat het orgel zo'n 60% historisch materiaal bevatte en het een rijksmonument van de hoogste categorie was, werd de zg. monumentenroute gevolgd en werd met aanvankelijk goede hoop een subsidie-aanvraag ingediend. Maar het zou allemaal nogal even duren.

Uiteindelijk stelde de provincie Overijssel een subsidiebedrag beschikbaar voor rijksmonumenten in de provincie en tot onze verrassing was het deze subsidie die het mogelijk maakte dat de orgelbouwer van Vulpen uit Utrecht in 2014 een begin kon maken met de uitvoering van de orgel-restauratie, een erkenning van de waarde van het instrument en het project!

Het oorspronkelijke orgel is gebouwd in 1716 voor de Evangelisch Lutherse kerk in Utrecht. Dit gebeurde door de orgelbouwer Matthijs Verhofstadt te Gemert. De geschiedenis ervan in IJsselmuiden begint in 1885.

Uit archiefonderzoek is komen vast te staan dat dit orgel in 1880 werd aangekocht door Zwier van Dijk te Kampen. Na restauratie plaatst van Dijk het orgel in 1885 in de Hervormde kerk te IJsselmuiden, nadat het enige tijd als tijdelijke voorziening gefunctioneerd heeft in de Hervormde kerk te Genemuiden.

Om nieuwe misverstanden rond jaartallen en veronderstellingen zoveel mogelijk te vermijden, zullen de bronnen zoveel mogelijk geciteerd, dan wel weergegeven worden, terwijl slechts een enkele keer van overlevering gebruik is gemaakt.

In het eerder genoemd boekje kon voor een deel gebruik worden gemaakt van het onderzoek dat Auke Vlagsma aan het orgel had gedaan ten behoeve van zijn in 1992 verschenen proefschrift mbt Hollandse orgels uit de periode 1670 tot 1730.

Het onderzoek door Peter van Dijk is gedaan aan de hand van nieuw beschikbaar

gekomen bronnenmateriaal waardoor er aangevuld en gecorrigeerd kon worden. Bovendien bood de demontage van het orgel, de inventarisatie van het pijpwerk en het onderzoek daaraan uiteraard een bijzondere mogelijkheid de geschiedenis van het orgel nauwkeuriger vast te leggen.

Voor het meedenken, het meezoeken en het adviseren wil ik Bertil Brink en Jan Scholten hartelijk danken evenals Bertien ten Hoor voor de tijd en inzet die ze gaf aan de vormgeving van dit boekje.

Peter van Dijk wil ik hartelijk danken voor zijn onmisbare adviezen en bijdrage aan dit boekje.

Al eeuwenlang is in de oude Dorpskerk de lof aan onze God bezongen en het is onze wens dat het orgel zo nog vele jaren dienstbaar mag zijn om die lofzang gaande te houden.

Thijs Snoeijer
IJsselmuiden, januari 2016

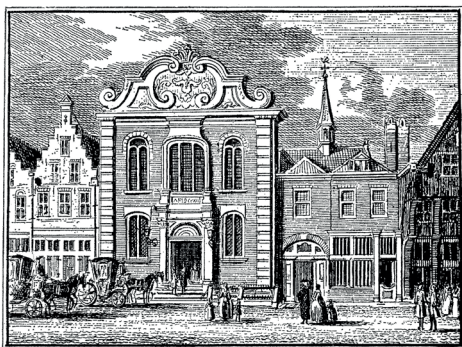
‘Een erkenning
van de waarde van
het instrument
en het project!’

H1 Utrecht 1717-1880

De Evangelisch Lutherse kerk

De huidige Lutherse kerk in Utrecht, waar zich tot 1880 het orgel van de Hervormde kerk te IJsselmuiden bevond, staat in de Hamburgerstraat. Deze kerk werd in 1742 aangekocht en de bouwcommissie die in 1736 was ingesteld laat het gebouw vergroten en van een sierlijke gevel voorzien. Op 28 november 1745 wordt de kerk ingewijd. De oude kerk die hiervoor in gebruik was en waaruit ook het orgel verhuisde naar de nieuwe kerk, bevond zich in de Strosteeg. Daar was al in 1638 een orgel gekocht bij de orgelbouwer (?) Johan Gerritz te Amsterdam.

De Lutherse kerk in de Hamburgerstraat rond 1746

De predikantenlijst van de Lutherse gemeente in Utrecht begint in 1608. De geschiedenis van deze gemeente wordt beschreven in het boekje „De Lutheranen in Utrecht” van ds. Visser (bibl. Utrechts Archief) en tevens in de inleiding van de archiefinventarislijst van de Lutherse gemeente, in hetzelfde archief.

Het huidige Witte-Bätz orgel, tot 1880 was hier het Verhofstadorgel

Het oude orgel begin 1700

In 1638 koopt de kerkenraad het eerste orgel voor de Lutherse kerk bij Johan Gerritz. te Amsterdam. Begin 1700 blijkt dit orgel in

een zodanig vervallen staat te verkeren dat dit op de kerkeraadsvergadering van 2 maart 1716 besproken wordt:

*„den 2 Maart 1716 is op onze gewoonlijke maandelijxse vergadering geproponeert (voorgesteld), of het niet oorbaar was de reparatie van onzen orgel, die geheel vervallen is, te besorgen.
Soo is eenparig consistorialiter resolveert (besloten) van dese Saake aan 't Eerw. groote Consistorium te proponeeren.*

Daarop is niet alleen Monsr. Rigter, organist van onze kerk, in 't particulier daarover wat tot de reparatie van nooden was gesproken, maar ook den 11 Maart 1716 is de groote Kerkeraad belijt en men heeft, naar propositie van bovengenoemde Saake wegens den Orgel, eegaal geresolveert, van tot dese noodige reparatie te treden, en ten dien eynde is eendrachtig geresolveert, dat tot gedeputeerden in dese Saake uit 't Consistorium zouden zijn:

*Ds. Hollenhagen predikant
Ds. Veltgen predikant
Mr. W. Bachman ouderling
Arend Croon ouderling
Uit de groote kerkeraad
Marcus van Beckom oud-ouderling
Berent Bekenberg oud-diacen*

Omme eenigszins een middel van finantie strekkend tot de reparatie van den orgel te vinden, soo heeft de groote kerkeraad eenparig goedgevonden en geresolveert dat men een collecte doen zoude in onze gemeente bij wijze van inschrijving hetwelk aldus is aangenomen en aldus hierbij gearresteerd gebleven. Daarbij is Mr. Richter eenparig geordineerd van naar den Bos te schrijven aan den orgelmaaker genaamt Verhofstadt, dat hij met gelegenheyd hier eens overkome. 't Welk tegaar hiermee tot memorie genoteerd is”.

De Lutherse gemeente kende een kleine en een grote kerkenraad, waarbij deze laatste het belangrijkste orgaan was. Het voorstel van de kleine kerkenraad betreffende de reparatie van het oude orgel wordt dus door de grote kerkeraad overgenomen, men vormt een commissie en tevens wordt het plan goedgekeurd om d.m.v. een collecte de

financiële middelen te verkrijgen.

De organist zal contact opnemen met de orgelbouwer Verhofstadt in den Bosch. Hoewel deze orgelbouwer in Gemert woonde is het goed mogelijk dat men hier van den Bosch spreekt omdat deze plaats behoorde tot de meierij van den Bosch.

Den 2. Maart. 1716 is op onse gewoonlyke Maandelyke ver-
 goedening geproponeert, of het niet onbaar was de
 reparatie van onse Orgel, die geheel vervallen is te
 besorgen: Soo is eenpaanig Conventualiter resolveert
 van dese Saake aan 14 den: groote Conventium be-
 paalen. derop is niet alleen Mr. v. Richter, Orgel-
 nist van onse kerk, in 't particulier daarover wat
 tot de reparatie van noden was gesproken, maar ook
 den 11. Maart. 1716. is het groote Kerkenraad belijft, en me-
 heeft, naar propostie van boven genoemde Saake we-
 gen den Orgel, eegaat geresolveert, van tot dese
 noodige reparatie setreden, en ten dien eynde is een
 draagij geresolveert, dat tot gedeputeerden in dese
 Saake wylt 11 Conventium souden zyn
 Do Hollenhugen } Predikanten
 Do Veltgen }
 Mr. W. Baertman Ouderling
 Aend. van Ouderlingen
 Wylt de groote Kerkenraad
 Marcus van Beekom Oud. Ouderling
 Berent Bekeberg Oud Diacon.
 Omme eenigfins een middel van smantie strekkend
 tot de reparatie van den Orgel te vinden, soo heeft de
 groote Kerkenraad eenpaanig goedgevonden en geresol-
 veert, dat men eene Collecte doen soude in onse
 gemeente, by wyse van inschrijving, het welk alre-
 di aangekomen en aldus hijsy gearresteert gebleven.
 Daarby is Mr. Richter eenpaanig geordineert van wa-
 den Bos sephirven aan den Orgel ^{pendant Mr. J. J. J.} te maaker, ^{daarby} met
 gelegenthyd hier eens aldus. 't welk tegaur hijsy
 tot menore gnoteert is.

Document van de kerkenraadsvergadering 2 maart 1716

Onverwachte nieuwbouw

Het verslag dat direct volgt op de bovenstaande notulen willen we geheel weergeven omdat hierin de gebeurtenissen staan vermeld die plaatsvinden na de controle van het oude orgel, maar ook omdat hier beschreven wordt hoe een geheel nieuw orgel gebouwd kon worden doordat een „vrijwillige weldoener”, genaamd Barend van Bekom, een gemeentelid van de Lutherse gemeente, had aangeboden de volledige kosten van een nieuw te bouwen orgel te willen dragen.

Onderaan het front van het huidige orgel bevindt zich nog steeds de cartouche met in fraai houtsnijwerk de initialen B V B.

In een protocol met eerbetoon aan dit gemeentelid doet de kerkenraad verslag van de gang van zaken vanaf het plan tot reparatie van het oude orgel tot de nieuwbouw, in eerste instantie voltooid in januari 1717 toen op 17 januari het orgel werd ingewijd en de uitbreiding ervan met vijf stemmen in het benedenwerk die korte tijd hierna volgt en voltooid werd op 10 juli 1717.

In de Naam van de H. Drievuldigheid!

wensen wij

onze tegenwoordige Gemeente en onze Nakomelingen

Vrede, Zeegen, Voorspoed, Zaaligheid!

„Tot een gestaadig Memorial diend aan dezelve: dat in 't Jaar onzes Heeren 1716 in onse Eerw. Consistorium gedelibereerd wordend wegens de hoogstnoodige reparatie van onze oude orgel men goed vond van zulks aan ons groot Kerkeraad voor te stellen. 't Welke geschied zijnde, gelijk in de voorgaande Notulen in deze onze Protocol opwijzen, soo resolveerde deshalve aanstonds, om zulk geheel devaliseert en onbruikbaar orgelwerk te laten repareren en de penninge daartoe noodig, door eene algemeyne, vrijwillige Collecte en gifte in onze

gemeente te fourneren. Maar alzoo zulke onkosten de Gemeente te kostelijk en te zwaar zouden geweest zijn, heeft God, Wiens Zeegen rijk maakt zonder moeite, buyten alle verwagting eenen vrijwilligen Weldoender, te weeten Barend van Bekom, zijnde een lidmaad in onze Gemeente, verwekt, dewelke zulke zware onkosten en last de Gemeente uyt liefde heeft aangeboden af te nemen. En beslooten insolidrem en alleen, een gantsch nieuwe orgel te willen laten maaken, zijnde in sijn buytenwerk als de kas, grooter en cierlijker, de Clavieren

completer van vier volle octaven. In zijn binnenwerk, als de Peypen grooter, meerder en welluydender van de schoonste stemmen. Soodanige, wat uyt de oude orgel van peypwerk of eenig loot in dit nieuwe werk konde gebruikt worden daarin te laten brengen.

Maar deselve neffens het houtwerk of kas uytmalkander genomen zijnde, is naar goede besigtiging, alles vergaan en onbruikbaar gevonden, en is des te meer des Christelijken Weldoeners cordate presentatie van het Eerw. Consistorium en de Gedeputeerden der Gemeente met veele affectie en dank aangenomen. Waarop onze voorn. Weldoener omtrent het midden van 't vorig Jaar met het arbeyden aan dit schoone orgelwerk heeft laten een begin maaken en is datselve tot Gebruik en Cieraad der Kerk niet op de voorige orgelplaats geset maar op de middel colomne van deselve zeyde, daar de oude in den hoek geheel afgeslooten eerst gestaan had.

Sulks naar het eerste bestek, met zijn binnen en buytenwerk in 't Jaar onzes Heeren 1717 geheel voltrokken zijnde is daarop voor de eerstemaal op den tweden Sondag van Epiphaniën of te drie

koninge zijnde geweest den 17 Januarius tot Lof van God, vreugde en opwekking van onze gantsche Gemeente gespeelt geworden. Waarvoor de Christelijke Weldoender op den Sondag, niet alleen in de Voordemiddags Predicatie door Ds. Veltgens, Hoog Duyts Leraar is openbaar bedankt, met toewenschinge van alle Goddelijke Zeegen, Vergelding, maar ook des Nademiddags hetzelfde geschilderd van Ds. Hollenhagen, Nederduyts Leeraar met het verklaaren van den 150 Psalm als een Inwijdings Text ter materie hierover gedient.

Edog heeft het onze Christelijke Weldoender hierbij niet willen laten berusten, maar ook naderhand uyt eigene genegenheyd tot de gemeente en dit Werk, deze orgel niet alleen met verscheyde Beeldwerk nog laten overcieren, maar ook geresolveerd om in 't benedenwerk van den orgel agter het Beeldwerk nog vijf stemmen van 't liefelijkste geluyd laten op nieuwe eygene onkosten inbrengen, hetwelk geschied is in dit lopende Jaar naa Pinxteren met zijn begin en voltrokken in Utrecht den 10 Julius Anno 1717, zijnde geschied in de tijd van ons ondergeschrevene Consistorialem”.

In de Naam van de HC Vriendelighede!
 Onse tegenwoordige ^{wonfren} Gemeente en onse Nakomelingen
 Vrede, Zegen, Voorfpoed, Zaalighede!

tot een getuigenis Memorial diens aan deselve: dat in 't Jaar
onzes 1887, d. N. 1716. in onse Eern. Consistorium ged. beraad
wordend wegens de loofterdige Apparate van onse oude Orgel
men goed vond van sulks aan ons groot Liefhebbers voorstellen!
't Welk geschied zijnde, is gelijck de voorgaande Notulen in dese
onse Protocol opwijzen: 't So restveerde deselve aanstonds, om jult
geheel devaliseert en onbruikbaar Orgel, Werk telauten repareren
en de penninge daartoe noodig, door een algemeyne, vrijwillige Collecte
en Gifte, in onse Gemeente te forneren: Maar also sulke onkosten de
Gemeente te kostelijck en te waar souden geweest zijn: Heeft GOD
s. Wiens Zegen rijk maakt onder moeyte: Enster alle verwachting
eener Vrijwilligen Weldoender te weten: **Barend van Bekom**,
zijnde een lidmaat in onse Gemeente, verwent deswelke sulke
waare Onkosten en Last de Gemeente niet liefde, heeft aangeboden,
laten nemen: En Geslooten insoliderem en alleen een gantsch nieuwe
Orgel twillien laaten maaken, zijnde in sijn Enster Werk, als de
Lars, grooter en sierlijker: de Clavierem completer van vier volle Octaven
in sijn Binnen Werk, als de Peypen grooter, meerder en welluidender
van de sloofte stemmen: Voordaan, wat niet de oude Orgel van
peijwerv, of eenig Looft, is dit nieuwe Werk koste gebruikt worden,
daarin telauten brengen: Maar deselve nissers het ontwerp of Lars,
niet malkander genomen zijnde, is naar goede Besigtiging, alles vergaan
en onbruikbaar gevonden, en is des temeer des Christeliken Weldoenders
cordate presentatie van het Eern. Consistorium en de Gedeputeerden
der Gemeente met veel affectie en dank aangenomen: Waarop onse
voord. Weldoender omtrent het midden van 't voorsz. Jaar, met het
arbeiden aan dit Roone Orgel, Werk heeft laaten Jeen begin maaken
en is dattelke tht Gebruik en Geraad des Feck niet op de voorsz.
Orgel, plaats geset, maar op de Middel Colomne van deselve
Zeyde, daar de Orde in der hoek gelaet afgeslooten eent gespaar had.
Villus naa het eerste bestel, met sijn binnen en Enster Werk
in 't Jaar onses Heeren 1717. geheel voltrokken zijnde, is daerna
van de Eerstemaal op den tweden Sondag van Epiphanijs ofte
drie koringe, zijnde geweest den 17. Januarij, ter Lof van God,
Vreugde en Opbeekking van onse Zantfche Gemeente gespeelt
ge worden: Waarvoor de Christelike Weldoender op den Sondag, niet
alleen in de Voordemiddags Predicatie door Dr Veltgen, Koning
drijs Leeraar is operbaar bedankt, met toewensinge van

alle Goddelijke Zegen, Vergelding, maar ook des Nademiddags het
 selve geschilderd van De Hollenhagen Nederduits Leeraar
 het verslaan van den 150 Psalm als een Inwijdings Tekst
 ter materie hierover gedrent. Edog heeft het onse Gmstelijke
 Weldoender hierbij niet willen laten beruften, maar ook na de
 niet eigene Genegenheide tot de Gemeste en dit Werk
 Orgel met alleen met versleide Beeld, Werk nog laten
 cieren, maar ook gerefoloerd om in 24 Geneden Werk van den
 Orgel agter het Beeld, Werk nog vijf Stemmen van 11 lieflyk
 geluid laten op nieuwe zeyne Onkosten inbrengen, het
 Werk geschild in in dit lopende Jaar naa Pinxteren met
 Begin en volbroeken in Utrecht den 10. Julius,
 Anno. 1717. Grijnde geschild in de tijd van ons onse,
 geschrevene Constorialeu, te weten:

Henricus Hollenhagen, Pastor loci
 Johannes Albertus Veltgen p. l.

Antonie Groenoudenvint

Gerrit van Borsingoudervint
 Thomas Lieppoldes Diacon

Johann Leijrig Siegel Diacon
 Christiaan de Freijder Diacon

J. F. Cleynbroeck Diacon

We zien dat het oude orgel uitgebreid is bekeken, en volgens het verslag is het versleten en in de huidige toestand niet bruikbaar. Het oude orgel was kleiner en had zo te lezen een verkort klavier, althans een klavier van minder dan vier oktaven. Enig pijpwerk of het metaal (lood) daarvan kon mogelijk nog bruikbaar zijn. Inderdaad bevindt zich in het huidige orgel pijpwerk uit het 17^e eeuwse instrument. Eveneens zien we dat na de ingebruikname op 17 januari 1717 de weldoener niet alleen het beeldwerk schenkt, maar ook opdracht geeft om in het onderste deel van de orgelkast, achter het beeldwerk, een tweede klavier met vijf stemmen toe te voegen. Dit wordt voltooid op 10 juli 1717.

Zoals reeds opgemerkt bevindt zich aan de onderzijde van het front de cartouche met in fraai houtsnijwerk de initialen van Barend van Bekom, de schenker van het orgel, met

een tekst uit Psalm 150 waarover bij de ingebruikname in 1717 geprekeet werd.

Het verslag van de kerkenraad gaat niet zover dat er een dispositie genoemd wordt. De dispositie willen we weergeven uit de „Geheimschrijver van Staat en Kerk” 1759, 1760. J.Hess geeft in zijn „Dispositien der merkwaardigste kerkorgelen” uit 1774 dezelfde dispositie. Daarbij moet worden opgemerkt dat in 1732 een uitbreiding plaatsvond.

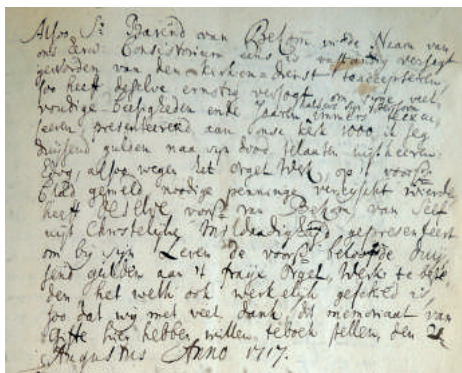
Van deze uitbreiding wordt verslag gedaan in de kerkenraadsnotulen van 17 mei 1732: “De weduwe van Bekom heeft het orgel laten verbeteren met een bijzondere stem. Het pedaal is vergroot en de klavieren krijgen een koppel. Het werk wordt verricht door Albertus van Os, onder opzicht van organist Philips Albrecht Tipler”. Aldus deze notulen. Vermoedelijk betrof dit een tremulant.

Manuaal		Onderpositief	
Prestant	4 voet	Holpijp	8 voet
Holpijp	8 voet	Fluit	4 voet
Fluit	4 voet	Octaaf	2 voet
Quint	3 voet	Sexquialter	3 voet
Octaaf	2 voet	Vox Humana	8 voet
Mixtuur	4 sterk		
Cornet	3 voet		
Sexquialter	3 voet		
Trompet	8 voet		

Barend van Bekom

Ook was hij een bepaalde periode schepen van Oostbroek en De Bilt. Na het overlijden van zijn eerste vrouw treed hij in 1720 in het huwelijk met de Amsterdamse Neeltje Vloot, een dochter van Everts Adriaens Vloot en Margaretha Egberts, die ruim 30 jaar jonger dan hem was. Neeltje overleed rond 1768.

Als zeer bemiddeld man schonk hij de gemeente het orgel en na de ingebruikname op 17 januari 1717 laat hij op zijn kosten het orgel met nog vijf stemmen uitbreiden. Eveneens treft hij nog een bijzondere regeling. De notulen van 2 augustus 1717 maken er dankbaar melding van dat Barend van Bekom een bedrag van duizend gulden tbv het orgel, wat hij toegezegd had na zijn dood te willen nalaten aan de gemeente, dit reeds bij zijn leven te willen doen.

Matthijs Verhofstadt

Deze orgelbouwer werd geboren te Gemert in de meierij van den Bosch als zoon van een bierbrouwer, die ook president van de schepensbank was. Hij werd gedoopt op 16 augustus 1677. Hij was de jongste van dertien kinderen uit een katholiek gezin, terwijl drie van zijn broers priester zijn geweest.

Matthijs erfde en bewoonde een klein huis in Gemert, maar in 1714 kocht hij het Hofgoed, een aanzienlijk pand dat van zijn moeders familie was geweest. Na een grondige verbouwing trok hij daar rond 1718 in. In 1722 trouwt hij op 46 jarige leeftijd met de 26-jarige Anna Bijnen, dochter van een welgestelde meestervalkenier. Al lange tijd waren er bepaalde banden tussen vader Bijnen en Gemert. Een financiële band blijkt o.a. uit het feit dat hij in 1712 een bedrag van 30.000 gulden leent aan de gemeente Gemert.

Als Matthijs en Anna op 16 mei 1722 voor de kerk in het huwelijk treden te Valkenswaard tekent Pastoor Servaas Verhofstadt, de broer van Matthijs, in het parochieregister van Jutphaas aan: *“Den 16 maij is getrouwt den heer Matthias mijn broeder Peregrini Verhofstadt met juffr. Anna Binghie van Valkenswaardt, getuigen Albertus zijn broeder en N. Luijtelaar zijn swaeger”*.

Op 11 april 1725 wordt in de kerk van Gemert hun zoon Peregrinus gedoopt. Waarschijnlijk heeft dit enige kind niet lang geleefd want de naam komt nergens meer voor in officiële bronnen en ook in Gemert is geen sterfdatum van dit kind aangetroffen.

Tot kort voor zijn overlijden is hij nog een periode schepen van Gemert geweest.

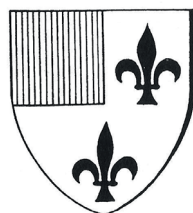
Hij overlijdt onverwacht op 6 april 1731 en wordt op 10 april begraven op het parochiekerkhof van Gemert. Ook hiervan maakt zijn broer Servaas aantekening in het parochieregister van Jutphaas:

“Op den sesden April is overleden den heer Matthias Verhofstadt onzen Beniamin van derthiende. Requiat in pace. Amen.”

Zijn vrouw Anna hertrouwt in 1732 en overlijdt op 20 maart 1738.

Waar hij zijn opleiding tot orgelmaker heeft gehad is niet helemaal bekend. Het is mogelijk dat hij in de leer is geweest bij zijn oudere dorpsgenoot Jan van Dijck.

Over andere invloeden zijn er verschillende veronderstellingen.

Familiewapen Verhofstadt

In zijn werk zijn noordelijke en zuidelijke invloeden aan te wijzen. Het pijpwerk vertoont een Westfaalse makelij. Het is waarschijnlijk dat hij vooral ook in niet-katholieke gebieden werkzaam was en dat hij meer centraal in zijn werkgebied voor kortere of langere tijd een werkplaats heeft gehad, waar hij kon werken en het voor een orgel benodigde materiaal kon opslaan. Matthijs Verhofstadt was orgelbouwer in de tijd dat in Brabant de katholieken waren verbannen naar schuurkerken, met ook de gevolgen hiervan voor de orgelbouw.

Verhofstadt stond bekend om zijn uitstekend vakmanschap wat ook blijkt uit het feit dat zijn werk voortgezet werd.

Hij maakte, wat de disposities betreft, een Hollands orgel; zijn tongwerken hebben een meer zuidelijk karakter.

De orgels zijn klein en buitengewoon draagkrachtig, de klank is vol en zangrijk. De makelij van de orgels is voortreffelijk, de opstelling in de kas van het pijpwerk is zeer compact. Zijn werkterrein lag in de provincies Brabant, Gelderland, Utrecht en Noord- en Zuid-Holland. Degene met wie hij ongetwijfeld het meest mee heeft samengewerkt is zijn plaatsgenoot Theodorus Mons, sommigen veronderstellen dat dit Theodorus Schiffers zou kunnen zijn. Van Theodorus Schiffers weten we alleen dat zijn naam in twee door Verhofstadt gebouwde orgels voorkomt, nl. in Schoorl en IJsselmuiden.

Werkgebied van Verhofstadt

Een andere leerling die in zijn voetsporen trad was Matthijs van Deventer die het orgel in de Broederenkerk in Nijmegen voltooid na de dood van Verhofstadt. Ook bouwde hij ondermeer de orgels van Hoogkeppel (1741) en van Nijkerk (1756). Verder volgde hij in verscheidene plaatsen Verhofstadt voor het jaarlijkse onderhoudswerk op. Matthijs de Crane, zoon van de organist van de Barbarakerk in Culemborg, was als orgelmaker autodidact; het Verhofstadt-orgel (1719) in Culemborg was zijn grote voorbeeld.

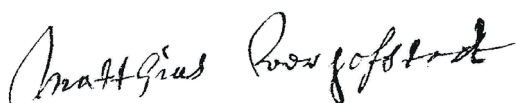

Culumborg Barbarakerk

De tot nu toe bekende orgels, gebouwd door Verhofstadt of samen met zijn medewerkers:

1706	<i>Rotterdam, Oudkatholieke schuilkerk "Soli Deo Gloria", in de oorlog verwoest.</i>
1716	<i>Orgel gebouwd voor onbekende kerk, nu in herv. kerk in Schoorl.
Met de vermelding: "Theodorus Schiffers orgelmaker me fecit 1716"</i>
1717	<i>Utrecht, Evangelische Lutherse kerk, nu in Hervormde kerk te IJsselmuiden.
Ook hier vroeger de vermelding "Theodorus Schiffers me fecit 1716"</i>
1718	<i>Edam, Nederlandse Hervormde Kleine of Onze Lieve Vrouwekerk,
nu in Fries-Doopsgezinde Zuidervermaning te Westzaan.</i>
1719/1720	<i>Culemborg, St. Barbara of Grote kerk, het grootste bewaarde werk, zij het met
gewijzigd front. De laden, de registertractuur, de balgen en ca. 70% van het
pijpwerk is bewaard gebleven.</i>
1720	<i>Rotterdam, Oudkatholieke schuilkerk "het Paradijs".</i>
1723	<i>Jutfaas, Rooms-katholieke kerk, nu in Hervormde kerk te Donkerbroek,
bijna compleet bewaard gebleven</i>
1724	<i>Zaltbommel, St. Maartens of Grote kerk, vervangen door Wolfferts.</i>
1725	<i>Nijmegen, Broederenkerk, verbrand in 1797.</i>

Verhofstadt verbouwde ook twee belangrijke oude orgels nl. in 1716 dat van de Grote Kerk te Edam (Barend Smit, 1663) en in 1717 dat van de Grote Kerk te Wijk bij Duurstede.

Handtekening Verhofstadt

Zo blijkt er heel wat fragmentarisch werk van Verhofstadt te zijn, maar ook een aantal orgels dat redelijk compleet is en in goede staat bewaard is gebleven, met name de instrumenten in Schoorl,

Donkerbroek, Westzaan, Culumborg en nu ook IJsselmuiden. Aan deze instrumenten kan veel afgelezen worden over de stijl en de werkwijze van Verhofstadt.

*Hervormde kerk Donkerbroek,
Verhofstadtorgel*

Onderhoud en reparatie

In 1723 is er een onderhoudscontract met Verhofstadt maar de eerder genoemde uitbreiding in 1732 wordt uitgevoerd door Albertus van Os. Vanaf 1745 tot 1880 worden de werkzaamheden aan het orgel verricht door nazaten en opvolgers van de orgelbouwer J.H.H. Bätz te Utrecht. In 1742 wordt de kerk in de Hamburgerstraat aangekocht en J.H.H. Bätz plaatst in 1745 het orgel over in de nieuwe kerk en voert tevens een reparatie uit.

Op 7 september 1785 is er een brief ontvangen van Abt Vogler met de mededeling, dat hij op de dertiende dezer maand volgens afspraak het orgel zal bespelen. Of dit ter gelegenheid van een bijzondere gebeurtenis is, is niet zeker. Wel is in dat jaar de kerk opgeknapt waarbij het goed mogelijk is dat men bij het schilderwerk eveneens het jaartal 1785 op de cartouche onderaan het orgelfront heeft aangebracht.

Mogelijk heeft G. Th. Bätz in 1807 de Sexquialter van het Onderpositief vervangen door een Flageolet 1', maar zeker is dit niet. Want op 18 april 1825 schrijft organist Schulz een brief aan de kerkenraad met de volgende inhoud:

"Verzoek om reparatie, schoonmaak en stemming wegens de gebrekkige staat. Verzoek om twee nieuwe handklavieren met koppelingen. De tegenwoordige zijn geheel uitgesleten en verlopen. Tevens het verzoek, voor het meerder genot, om op het onderklavier de sexquialter te vervangen door

'Het orgel kreeg in 1825 nieuwe klavieren'

een Fluit traverse 8' discant en de gehele nutteloze, onbruikbare, zogenaamde Vox humana 8' door een Roerfluit 2' te vervangen. In de hoop dat u een gunstige dispositie zult nemen tot meer der doelmatig genot enz."

Na het lezen van deze brief zou men nieuwsgierig worden hoe deze Vox humana geklonken heeft. Deze brief wordt op 20 april ontvangen en besproken, terwijl van de kerkenraadsvergadering van 16 mei 1825 het volgende staat genotuleerd:

"Brief van de organist Schulz. Het orgel is door de gebr. Bätz onderzocht. De kosten van de verbetering zouden f. 400,-- bedragen. Het voorstel wordt goedgekeurd en zal voorgelegd worden aan de grote kerkenraad voor de vergadering van juni 1825. De reparatie wordt opgedragen aan de gebr. Bätz en moet voor kerst gereed zijn".

De werkzaamheden vinden plaats en in de notulen van 15 februari 1826 lezen we dat het orgel ondertussen nieuwe klavieren heeft.

Er zal een afsluiting op het orgel gemaakt worden tot bescherming. De Roerfluit 2', door Bätz geplaatst, bevindt zich nog steeds in het huidige orgel. Na de reparatie en dispositiewijziging heeft het onderpositief nu een Fluit travers 8' en Roerfluit 2'.

De manuaalomvang is C-c3, de pedaalomvang C-d', het orgel heeft 3 balgen en een tremulant die werkt op het gehele instrument. Op 19 februari 1827 is de restauratie van zowel orgel als kerk voltooid.

Daniël Brachthuyzer geeft een orgelconcert, terwijl ook het nieuwe Lutherse gezangboek wordt ingevoerd. Tot 1880 hebben geen dispositiewijzigingen meer plaatsgevonden. Wel zijn er reeds in 1844 plannen voor de bouw van een nieuw orgel, maar dit plan kan vanwege de financiële situatie niet doorgaan. In de resoluties van de kerkrentmeesters van 21 februari 1866 lezen we dat het orgel i.v.m. de verzekering getaxeerd wordt op f. 1500,- tegen welk bedrag het ook wordt verzekerd.

Evangelische Lutherse kerk, Hamburgerstraat

Verkoop en nieuwbouw

In het jaar 1880 bouwt de fa. Bätz en Witte een nieuw orgel in de Lutherse kerk.

In de notulen van de kerkrentmeesters van 12 maart 1880 wordt melding gemaakt van zaken betreffende de verkoop van het oude en de bouw van het nieuwe orgel:

“In de vorige vergadering werd besloten een advertentie te plaatsen tot verkoop van het oude orgel. Een paar personen hebben inlichtingen gevraagd, maar tot nu toe is geen antwoord ontvangen. Er zal waarschijnlijk geen gunstig resultaat zijn. Er zal in nog twee kranten nl. het Nieuws van de Dag en de Haarlemmer Courant een advertentie geplaatst worden. Enkele ornamenten worden van het oude orgel afgebroken. Als noodorgel is in gebruik een Seraphine (variant van het harmonium). De fa. Bätz is bezig met de stellingen voor het nieuwe orgel”.

De vergankelijkheid van de dingen blijkt ook hier, wanneer we de lofrede uit 1717 lezen en dan zien hoe nu in meerdere kranten geadverteerd wordt om het orgel kwijt te raken. Uiteindelijk gelukt dit en in de notulen van de kerkrentmeesters van 21 april 1880 lezen we dat het oude orgel in de afgelopen dagen is afgebroken en naar elders is verscheept. De aangeboden en aangenomen prijs is f. 100,-.

Zekerheid over de vraag aan wie het orgel verkocht werd geven de kladnotulen van de buitengewone vergadering van de kerkeraad op maandag 5 april 1880 met onder artikel 3 de volgende mededeling: „De heer A.H. Schlüter deelt mede dat het oude orgel is verkocht aan C. v. Dijk (bedoeld is hier Z. v. Dijk), orgelmaker te Kampen voor f. 100,-- en de kosten van afbraak voor zijne rekening”. Dit bedrag vinden we geboekt bij de ontvangsten van 1880.

franco ingewacht onder Lt. A.A. bij den boekhandelaar J. L. BEIJERS, Neude.

TE KOOP

voor een billijken prijs het tot hertoe gebruikte **ORGEL** in de Evang. Luth. Kerk te Utrecht. Brieven en Informatiën bij den Koster van voornoemde Gemeente.

Ter Overname aangeboden

Een **Koepel** of **Tuinhuysje** groot 2.70 bij 2.95 met overstekend rieten dak.

Utrechts provinciaal en stedelijk dagblad
van 22 februari 1880

Volgens de heer Schlüter mededeelt dat het oude
 orgel is verkocht aan C. van Dijk orgelmaker
 te Kampen voor f. 100. en de kosten van afbraak
 voor zijne rekening.
 A.H. Schlüter
 Ingekomen staaten.
 Mededeeling van Burg. & Med. Kerkverg. van een
 verzoek om vergoeding tot plaatsing van 2 Hoornketels
 in het percipiel d'v. 1884; byaldien hiertoe geen bezwaren
 mochten bestaan, kan men zich ten Raadhuize Terrooy 13
 voor Informatie
 April 1880

Kladnotulen 5 april 1880

H2 IJsselmuiden vanaf 1885

De jaren na Utrecht

De orgelbouwer Zwier van Dijk uit Kampen begint in datzelfde jaar 1880 aan een aanzienlijke restauratie. Hoewel er tot op heden geen archief van deze orgelbouwer bekend is, kan aan de hand van gegevens uit notulen en kasboeken van de kerkvoogdij vastgesteld worden dat tussen 1885 en 1946 geen dispositiewijzigingen plaatsvonden.

Op het orgel boven de speeltafel staat tot 1968 behalve de naam van Theodorus Schiffers, met daarbij aangegeven “me fecit 1717”, de naam Zwier van Dijk met het jaartal 1880. De opgave van Sanders bij de restauratie van 1946 als „oude dispositie” kan gezien worden als de dispositie na de restauratie door Zwier van Dijk. (zie dispositieopgave bij de ingebruikname). Een opvallende verandering is dat het front wordt vergroot doordat in zijkassen een Principaal 8' is toegevoegd, waarvan 14 pijpen in het front staan.

Genemuiden

Een korte tijd is ook Genemuiden betrokken bij de geschiedenis van het orgel. Op zondag 6 augustus 1882 brandt in deze plaats de Hervormde kerk af en in eerste instantie koopt men in Hasselt een primitief noodgebouw. Daarna koopt men een loods die plaats biedt aan 700 personen.

Het nieuwe kerkgebouw wordt aanbesteed op 20 december 1882 en in gebruik genomen op 23 december 1883, terwijl het nieuwe orgel voor deze kerk, gebouwd door Zwier van Dijk, op 4 november 1885 wordt ingewijd.

Als tijdelijke voorziening voor de jaren dat het nieuwe orgel in aanbouw is, plaatst Zwier van Dijk het orgel dat hij aankocht in Utrecht en dat in 1885 aangekocht werd door de kerkvoogdij van de Hervormde gemeente in IJsselmuiden.

Een gedeelte van de verbrande Sint-Nicolaaskerk, links een gedeelte van het koor en rechts de westgevel met daartegen een nog intacte boog

De Dorpskerk van de hervormde gemeente van IJsselmuiden

De hervormde kerk in IJsselmuiden vertoont overblijfselen uit zeer oude tijd.

In de periode na de eerste christenpredikers werden de kerken, op enkele uitzonderingen na, van hout gemaakt. Na het jaar 1000 bouwde men in toenemende mate stenen kerken. De kerk in IJsselmuiden behoorde toe aan het kapittel der St. Lebuïnuskerk te Deventer en was gewijd aan de heiligen Crispinus en Chrispinianus, twee broers en martelaren uit de 3^e eeuw.

De kerk was in de oudste vorm een gelijkzijdig vierkant stenen gebouw zonder toren van twaalf passen lang en breed en overdekt met een houten zolder. De muren waren geheel glad met zeer lichte pilasters en kleine rondoverdekte ramen die hoog en onregelmatig waren geplaatst.

De toegemetselde opening die te zien is in het midden aan de zuidkant gaf de plaats aan van de oorspronkelijke ingang, maar deze werd later verplaatst naar de westgevel. Zo rond de 12^e eeuw werd dit kerkje aan de oostzijde met acht passen verlengd en kreeg een halfrond gebogen koor. Gedeelten van het tufstenen muurwerk van het schip zijn voorzien van vlakke Romaanse lisenen en halfronde geprofileerde waterlijsten die eveneens dit tijdperk aantonen. De eindmuur van het schip, aansluitend aan de toren, laat de daklijn zien van het vroegere lage Romaanse zadeldak.

Ook uit deze periode stamt de aan de westkant geplaatste tufstenen toren, die bestaat uit twee geledingen. In de gevels ervan zijn

de nissen omsloten door hoeklisenen en gedekt door friezen van elkaar kruisende rondboogjes op gebeeldhouwde kopjes. De galmgaten zijn rondbogig met daarin zuiltjes met teerlingkapitelen.

De muren van het schip en de toren zijn opgetrokken van Römer tufsteen, een zachte grijze, ietwat poreuze steensoort uit het Eifelgebergte, die via de Rijn en IJssel naar onze streken vervoerd werd.

De vulling tussen het binnen- en buitengemetselde muurblad bestaat uit veldkeien en kalkmortel.

Een aanbouw uit de Gotische periode, waarschijnlijk uit de 14^e eeuw, is het koor, dat driezijdig gesloten is. Men heeft toen spitsboogvensters aangebracht, terwijl het koor kruisribgewelven kreeg, die nog gaaf aanwezig zijn. In 1848 - 1849 is de kerk aan de noordzijde van het schip vergroot met een transept. De toren krijgt nu een ingang en de romaanse raampjes worden vervangen door grote en meer licht gevende gietijzeren ramen, zoals wij die nu nog kennen links- en rechts naast het orgel.

In 1912 is het noordelijk transept afgebroken en zijn er twee identieke dwarsbeuken aan het schip van de kerk gebouwd.

In 1969 is het interieur van de kerk gerestaureerd in de huidige gedaante en telt 966 zitplaatsen. Kerk en toren staan op de lijst van beschermde monumenten omschreven als een fraai gebouw van algemeen belang en wegens oudheidkundige en kunst-historische waarde.

Hervormde kerk IJsselmuiden, noordzijde rond 1910

Hervormde kerk IJsselmuiden, zuidzijde rond 1910

‘Kerk en toren
staan op de lijst
van beschermde
monumenten’

*Foto's uit collectie SNS Historisch
centrum / Frans Walkate Archief*

Koor van de kerk rond 1910, nu de consistorie

‘In 1885 was
de consistorie
bij de kerk
aangetrokken’

De Dorpsweg rond 1910 Foto's uit collectie SNS Historisch centrum / Frans Walkate Archief

Toen in 1885 het orgel geplaatst werd was het koor, de huidige consistorie, bij de kerk aangetrokken. De kansel was geplaatst tegen de lange zuidzijde, recht tegenover het noordelijk transept. Voor deze preekstoel was een zogenaamde 'dooptuin', afgesloten door middel van een 'doophek', gemaakt bij de vergroting van de kerk in 1848 door aannemer Gerrit Felix.

Kansel rond 1910

De aanschaf van het orgel

In de notulen van de vergadering van kerkvoogden en notabelen van 11 februari 1885 wordt voor het eerst melding gemaakt van de aanschaf van een kerkorgel. In die tijd is L. v.d. Kamp president-kerkvoogd,

H. v.d. Steege scriba en J. Snoeijer president-notabel. Er is een brief ontvangen van de commissie t.b.v. geldinzameling voor de aanschaf van een orgel. De brief is ondertekend door A.W. Ravenshorst, K. Kerke en P. van Regteren en wordt in den brede besproken.

Uiteindelijk stelt de voorzitter voor:

“Is het wenselijk een orgel te kopen mits de commissie de kerkvoogdij f. 600,-- ter hand stelt?” Het voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen en enkele kerkvoogden worden gemachtigd om met de commissie zo spoedig mogelijk tot de koop van het orgel over te gaan “wjl de omstandigheden bijzonder gunstig staan.”

Dit zal geslagen hebben op het orgel want de financiële situatie was niet gunstig.

Tevens wordt besloten dat de kerkvoogdij in overleg met de heer Z. v. Dijk, orgelmaker te Kampen, spoedig zal overgaan tot het aanbesteden van het plaatsen van een galerij, welke geplaatst zal worden in dat gedeelte der kerk waartegen de toren staat.

Goedkeuring voor de aanschaf moest aangevraagd worden bij het Provinciaal College van toezicht op kerkelijke administratie bij de Hervormden in Overijssel.

Deze aanvraag wordt verstuurd op 21 februari 1885 en het is interessant om te lezen hoe tactvol men aandringt op goedkeuring van het plan. De inhoud van deze brief wordt hieronder in zijn geheel weergegeven, omdat hierin verslag gedaan wordt van de gang van zaken.

het Provinciaal College van
toezicht op Kerkelyke ad-
ministratie bij de Hervormde
in Overijssel.

Opnoemde lijst heeft gecirculeerd en de commissie mag met eenige zelfvoldoening op het door haar begonnen werk terugzien. Daar raming volgens de teekeningenslijst is er ruim zestehonderd gulden bijeengebracht. Het is waar is deze som niet toereikend voor den aankoop van een orgel, maar het was toch de bescheiden meening der commissie, dat, nu de gemeente door deze bijdragen van hare belangstelling blijk heeft willen geven, kerkvoogden, en notabelen, deze zaak „ernstige overweging zoude nemen.

In de vergadering van 6 Februarij l. heeft de Commissie besloten, zich tot Kerkvoogde en notabelen te wenden met het onderstaand voorstel:

De commissie stelt Heekvoogden eene
som gelds ter hand, waarvan het juiste
bedrag nog niet zekerheid is op te geaen,
maar die naar berekening volgens de
inboekeningstijlt meer dan zesthonderd
gulden zal bedragen, onder voorwaarde

dat Kerkvoogden en notabelen zorgen
in den loop van dit jaar, dat een voor
de kerk alhier geschikt orgel aanwezig
is."

In eene gecombineerde vergadering van Kerkvoogden en notabelen, gehouden 11 Februarij. 85, is dit voorstel met algemeene stemmen aangenomen.

Aan Kerkvoogden en notabelen was het volgende door de commissie ter overweging bij het bespreken van genoemd voorstel meegedeeld.

1° De onderwijzer Lavenhorst heeft zich voorloopen verbonden gratis het orgel te bespelen, waardoor de jaarlykne kosten van een organist worden bespaard.

2° In de Hervormde Kerk te Gienemuiden is door den orgelmaker den Heer van Dijk te Kampen tijdelijk een orgel geplaatst, dat daer algemeen veldt in voor matigen prijs te koop is.

Na onderzoek te Gienemuiden, hebben Kerkvoogden bevonden, dat het daar staande orgel, hoe wel niet nieuw meer, toch zeer solide is, en niet nemend geschikt voor de Kerk te IJsselmuiden. Zij hebben het daarop gekocht van den orgelmaker van Dijk voor de som van dertienhonderd gulden.

Deze som kan aan den Heer van Dijk weels worden betaald of in jaarlykne termijnen. Kerkvoogden zijn ten opzichte van genoemden orgelmaker geheel vrij, wat de grootte der jaarlykne aflossing betreft. Zij kunnen handelen naar hetgeen hun het voordeligst uitkomt met oog op de kerkelyke financiën. Van het niet afgeloste moet 4% 3 jaers worden betaald.

De galerij, waarop het orgel moet geplaatst worden, kan over 14 dagen aanbesteld worden. Hiervoor zal (raming) hoogstens 300 - benoodigd zijn.

De Kerk komt dus voor f1000. „ in het Bericht
van een goed orgel.

Sangeren de Bijdragen nog niet zijn ingere-
meld en de in teekeningslijst nog niet aan alth
is aangeboden; Zijn Kerkvoogden nog niet bij
machtte vaste voorstellen het Collegio van toezicht
ter goedkeuring aan te bieden. Over 3 of 4 maanden
kopen zij dat alles in orde kan wezen.

Kerkvoogden, menende echter nu reeds alles
ter kennis van het Provinciaal Collegio van
toezicht te moeten brengen, ook met oog op de
aanmerking op de Begroeting 1885 gemaakt
zij twijfelen echter niet of de voorloopig ge-
nommen besluiten kunnen de goedkeuring van
het Provinciaal Collegio van toezicht wegdragen.

J. J. Schmuidz
21 Februari
1885.

Kerkvoogde voornaemd:
L. W. de Kromp J.

De financiële situatie was in 1885 zeer ongunstig. Dit was er de oorzaak van dat men in de vergadering van 16 oktober 1885 tot het volgende plan komt:

Er is slechts een batig saldo van *f.* 85,21 op de begroting. Om het sluiten van een lening te voorkomen wordt het voorstel van de kerkvoogdij aangenomen om “de ontvangst van de commissie ter inzameling, groot *f.* 847,25, onder de ontvangsten op te nemen en hiervan een som, groot *f.* 300,-- op afkorting der koopsom voor het orgel, groot *f.* 1300,--, onder de buitengewone uitgaven te brengen, terwijl van de resterende *f.* 1000,-- volgens voorwaarde bij het kopen van het orgel de heer van Dijk, orgelmaker te Kampen, een interest zal berekend worden tegen 4% 's jaars. Telkenjare wanneer de financiële toestand der gemeente het gedooft zal er een aflossing op deze som van *f.* 1000,-- plaats hebben.

Tevens wordt besloten de aannemingssom van het maken der galerij voor het orgel, verven enz. met betrekking tot de plaatsing van het orgel, geraamd op *f.* 300,--, op de begroting van 1885 te brengen onder de post onvoorziene uitgaven, waarvoor *f.* 640,94 staat. Aan het provinciaal college van toezicht zal over deze besluiten goedkeuring worden gevraagd”. Na deze aanvraag blijkt het provinciaal college toch niet tevreden te zijn met deze gang van zaken en een brief hierover wordt in de vergadering van kerkvoogden en notabelen van 4 december 1885 besproken.

“Het provinciaal college wil wijziging van de begroting. Men vindt dat het bedrag *f.* 847,25, zijnde het gezamenlijke bedrag van de inzameling, niet gebruikt zou moeten moeten tot dekking van de gewone uitgaven, maar in het geheel besteed moet worden aan de betaling van een deel van de koopsom van het orgel”.

Na bespreking stelt men het volgende antwoord voor aan het provinciaal college: “Tengevolge van een betrekkelijk laag saldo en vermoedelijk een kleine opbrengst van de huur der zitplaatsen en collecten, verkeerden de kerkvoogden bij het opmaken der begroting voor 1886 in de droeve noodzakelijkheid aldus te handelen omdat:

1: het orgel onder een voordelige voorwaarde is aangekocht.

2: het de bedoeling van de commissie en ongetwijfeld ook van de gevers is geweest, de kerkelijke kas te stijven als tegemoetkoming voor de aankoop van een orgel onder voorwaarde dat in de loop van dit jaar een voor de IJsselmuiden kerk geschikt orgel zal worden aangekocht.”

Nogmaals gaat dus het verzoek naar het provinciaal college. Bij blijvend bezwaar verzoekt men een lening aan te mogen gaan van *f.* 1000,-- tegen 4% 's jaars. Tevens wordt de kerkelijk ontvanger Ravenshorst opgedragen met de heer Klijsen, gipswerker te Zwolle, in onderhandeling te gaan over de aankoop van een stel beelden op het orgel.

In overleg met de heer van Dijk wordt bepaald dat het orgel op 23 december 1885 's avonds zal worden ingewijd. Uiteindelijk wordt de regeling zodanig, dat bij de orgelbouwer Zwier van Dijk te Kampen een lening van f. 1000,- tegen 4% per jaar wordt aangegaan, waarvan we in het overzicht van inkomsten en uitgaven voor het eerst bij het dienstjaar 1888 een interestbetaling zien van f. 40,- en een aflossing van f. 300,-, terwijl in de jaren daarna verdere aflossing plaatsvindt.

De plaatsing en ingebruikname van het orgel

Zoals opgemerkt was het orgel gekocht van de orgelbouwer Zwier van Dijk uit Kampen die het in april 1880 gekocht had van de Evang. Lutherse kerk in Utrecht en die het in 1882 als tijdelijke voorziening plaatste in de hervormde kerk in Genemuiden.

Na bezichtiging en beluistering in Genemuiden door de kerkvoogdij (de reiskosten naar Genemuiden vinden we vermeld onder de bijzondere uitgaven van

Uitgaven met betrekking tot de vorige behoorende volgens de Begroeting		3100 "
Stoffen voor het orgel enz	8 35	
advertentie Duitische Courant	1 65	
Stijven, beelden, orgel	136 60	
J. Rukman - orgel	8 45	
A. Moller - " - verspreidekt	76 57	
J. Jager - " - opzocht-galerie	10 "	
J. Ael - stucadoor	22 60	
Galerie (aan besteding)	215 "	
Reis - Genemuiden	8 50	
B. Stadel, voor het orgel	8 10	
ontkost - laatste reparering	6 80	
Totaal =		502 42
Stijven - beelden, orgel		136 60
		366 02
A. Moller - verspreidekt		76 57
Blijft =		289 45

Bijzondere uitgaven 1885

1885) wordt het orgel goedbevonden en aangekocht. Zwier van Dijk plaatst het in samenwerking met Jan Proper, eveneens orgelbouwer en organist in Kampen, in de hervormde kerk in IJsselmuiden. Onder de post bijzondere uitgaven van 1885 worden de kosten vermeld die betrekking hebben op de plaatsing. Bij de onvoorziene uitgaven van de kerkvoogdij in 1885 is vermeld:

1 stel beelden voor het orgel	f. 136,60
muziekboeken	f. 18,80
verfwerk voor het orgel	f. 76,57
uitgaven galerij orgel	f. 215,00

Bij de ontvangsten en uitgaven van 1886 is vermeld: Inkomsten f. 2858,26 waaronder de ontvangsten der commissie f. 347,25.

f. 300,- is uitgegeven als gedeelte van de koopsom van het orgel, getekend: ontvanger Ravenshorst en de kerkvoogden L. v.d. Kamp en H. v.d. Steege.

‘Het orgel is
gekocht van
de orgelbouwer
Zwier van Dijk’

De gipsbeelden op het orgel

Stadsnieuws.

Wie het eenvoudige, doch nette kerkje der Hervormde Gemeente van IJsselmuiden en Grathorst binnen trad, zocht, maar tevergeefs, naar een orgel. Het gemis hiervan wekte des te meer verwondering, wijl de Hervormde IJsselmuiden gemeente niet tot de nieuw gestichte behoort, maar eene zeer oude gemeente is. Was dan het kerkgezag daar zóo volmaakt, dat men geen behoefte aan begeleiding door een orgel gevoelde? Ook in IJsselmuiden liet het gezang, zooals in veel kerken, nog zeer veel te wenschen over. Telkens echter wanneer dit onderwerp ter sprake kwam, stuitte men op het bezwaar, dat wel niet onoverkomelijk is, doch niettemin menigmaal den weg tot instandbrenging van veel goeds afsluit: het geld, de spil, waar alles om draait. De kerkelijke fondsen lieten den aankoop van een orgel niet toe. Hierdoor niet ontmoedigd vatte echter de Heer A. W. Ravenshorst het plan op, om toch eens te beproeven hoever men het door vrijwillige bijdragen zou kunnen brengen. Eene vergadering werd bijeengeroepen, eene commissie benoemd en vol ijver toog men aan het werk. Wel is waar, waren er moeilijkheden te overwinnen, maar het moet ter eere van de commissie en haren voorzitter gezegd worden: zij liet zich door niets afschrikken. En hare pogingen zijn met een goeden uitslag bekroond. Door ruime bijdragen, vooral van de Heeren Engelenberg Jr., Boele Jr., Wielink en van veel gemeenteleden, kon de commissie kerkvoogden eene som ter hand stellen, waardoor ruim de helft der kosten voor den aankoop van een orgel zijn gedekt.

Met algemeene stemmen werd toen door kerkvoogden en notabelen tot den aankoop van een orgel besloten. De gelegenheid deed zich hiertoe spoedig voor. Door den Heer van Dijk, orgelmaker te Kampen, was in de Hervormde kerk te Genemuiden tijdelijk een orgel geplaatst, dat voor de IJsselmuiden kerk werd aangekocht.

Woensdagavond 1.1. mocht de gemeente het genoegen smaken voor het eerst de schoone, welluidende en krachtige tonen te hooren: het was de avond voor de inwijding bestemd. Het orgel, bespeeld door den Heer Proper — niet zooals de Zwolsche Courant vermeldt door den Heer van Dijk — voldeed uitstekend. Naar het uiterlijk is het een sieraad voor de Kerk, naar het innerlijke kan het, wat kracht en welluidendheid betreft, gerust met orgels van dezelfde grootte wedijveren.

De Heer van Dijk die reeds zoo menig schoon kerkorgel vervaardigde, mag ook met zelfvoldoening op dit orgel neerzien.

Kamper Courant 31 december 1885

De ingebruikname

De ingebruikname vindt plaats op 23 december 1885. De predikant in deze tijd is ds. Beyer die in deze samenkomst voorgaat en het orgel wordt bij deze gelegenheid bespeeld door J. Proper uit Kampen. In De Kamper Courant van 31 december 1885 staat een verslag, zie volgende pagina.

Eveneens wordt hiervan melding gemaakt in de Zwolsche Courant van 25 december 1885 waarbij niet alle gegevens juist zijn. Zo is niet Z. v. Dijk de organist maar J. Proper. Ook is niet Zwier van Dijk de bouwer van het orgel, maar hij restaureerde en plaatste het.

Met deze plaatsing en ingebruikname is de wens van velen in vervulling gegaan en is er voor het eerst een orgel in de dorpskerk van IJsselmuiden. Voor het eerst, zo is altijd de veronderstelling geweest, maar, zoals we verderop zullen zien, na de vondst van een berichtje in een Markeboek van IJsselmuiden uit 1547 kan dit niet meer gezegd worden.

Het is duidelijk dat bij al deze ontwikkelingen er twee belangrijke personen waren nl. A.W. Ravenshorst die leiding nam bij de aanloop tot de plannen en de uitvoerder ervan, Kamper orgelbouwer Zwier van Dijk.

A.W. Ravenshorst

Deze A.W. Ravenshorst is niet dezelfde als meester Ravenhorst, die sommige ouderen zich nog van vroeger kunnen herinneren. De bedoelde Adolph Wernerid Ravenshorst

speelde een actieve rol in de gemeente.

Hij werd geboren op 2 maart 1847 in Ambt-Ommen en trouwde op 22 mei 1873 met Johanna Ravenshorst, een achternicht uit Ommen. Hij is dan in IJsselmuiden al

A.W. Ravenshorst

hoofdonderwijzer aan de openbare lagere school aan de Dorpsweg naast de kerk, waar hij in 1870 begonnen was.

Het echtpaar Ravenshorst had geen kinderen en het bevolkingsregister vermeldt dat hij op 26 oktober 1910 naar Kampen vertrok waar hij op 5 maart 1912 is overleden.

Op heel wat terreinen was Ravenshorst actief en hij genoot aanzien en vertrouwen van velen.

Tot 1883 was hij kerkvoogd en vaak is hij ook de woordvoerder van het college.

In datzelfde jaar wordt hij zowel tot kerkelijk ontvanger als ook tot koster benoemd. In zijn plaats wordt H. v.d. Steege tot kerkvoogd gekozen. Van het kosterssalaris van f. 75,- moet hij zelf een bedrag van

f. 25,- voor de onderkoster Felix betalen.

Als onderwijzer had hij voor deze functies toestemming nodig van het provinciaal college van toezicht. In 1884 was hij voorzitter van de eerder genoemde commissie tot geldinzameling voor het orgel in de Dorpskerk. Met zijn commissie zette hij zich er voor in de benodigde f. 1600,- bij elkaar te krijgen. Bovendien was hij de eerste organist van de gemeente, waarbij hij in het eerste jaar (1886) aanbood belangeloos deze taak te verrichtten. In de kerkvoogdijvergadering van 1 oktober 1887 wordt hij officieel als organist benoemd op een jaarwedde van f. 100,-, terwijl als orgeltrapper wordt benoemd Johannes Felix Fzn. op een jaarwedde van f. 20,-.

Zwier van Dijk

Deze Kamper orgelbouwer kocht begin 1880 het orgel van de Lutherse in Utrecht.

De organist en orgelmaker Zwier van Dijk werd op 26 januari 1821 geboren te

Zwier van Dijk

Kamperveen als zoon van de landbouwer Flip Gerrits van Dijk en Roelofje van de Pol. Ahasveros of Assuerus van Dijk, zoals zijn officiële naam luidt, begon zijn loopbaan als instrument- of horlogemaker in zijn geboorteplaats. In 1856 vestigt hij zich in Kampen in het pand Oudestraat 1 en op 30 december 1866 trouwt hij op 45 jarige leeftijd met Elsje Proper uit Heerde.

Na 1870 wordt hij vermeld als orgelmaker.

Zwier van Dijk wordt op 30 april 1859

aangesteld als organist van de Bovenkerk te Kampen.

Zijn neef Jan Proper, ook organist en orgelbouwer, werkt vanaf 1880 met hem samen. Op 14 april 1894 sterft Zwier van Dijk kinderloos en wordt het bedrijf voortgezet door zijn neef en compagnon Jan Proper.

De werkzaamheden van Zwier van Dijk bleven beperkt tot Kampen en omgeving en voor het eerst wordt hier melding van gemaakt in 1848 wanneer hij het orgel van de Broederkerk in Kampen examineert en daarna repareert.

Verdere werkzaamheden van Zwier van Dijk zijn onder andere:

1858	Reparatie orgel Buitenkerk te Kampen.
1860 - 1865	Reparatie en uitbreiding orgel Bovenkerk te Kampen.
1871	Verbetering van een kabinetorgel ned. herv. kerk te Wapenveld.
1873	Reparatie en uitbreiding orgel ned. herv. kerk te Genemuiden.
1875	Nieuwbouw orgel geref. kerk Burgwal te Kampen.
1875	Vernieuwing orgel ned. herv. kerk te Hattem.
1880	Nieuwbouw orgel geref. kerk te Zwartsluis.
1883	Restauratie orgel ned. herv. kerk te Meppel.
1883	Plaatsing noodorgel ned. herv. kerk te Genemuiden.
1885	Nieuwbouw orgel ned. herv. kerk te Genemuiden.
1885	Plaatsing orgel ned. herv. kerk te IJsselmuiden, afkomstig uit de ned. herv. kerk te Genemuiden.
1888	Nieuwbouw orgel ned. herv. kerk te Mastenbroek.
1891	Nieuwbouw orgel ned. herv. kerk te Zalk samen met J. Proper.

Handtekening Zwier van Dijk

Zowel Zwier van Dijk als Jan Proper worden meer genoemd als orgelbouwer dan als organist. Dat ze samenwerkten is bekend, maar dat daarbij ook andere zaken soms een rol speelden wordt in het volgende gedicht op een bijzondere manier aan het licht gebracht.

Het is gemaakt in 1885 door ds. Gerhard Nijhuis, predikant in Genemuiden. Toen daar de kerkvoogdij haar blijk van waardering uitsprak in een advertentie in de krant en Zwier van Dijk alle eer gaf, wilde Jan Proper in de eer delen, immers hij had ook aan het orgel gewerkt.

Zwier van Dijk was autodidact en van hem wordt geschreven dat hij een bijzonder goede orgelstemmer en een verdienstelijk orgelmaker was, vindingrijk en met volhardende ijver.

Jan Proper

Jan Proper werd geboren op 10 december 1853 te Heerde als zoon van Derk Proper, huisschilder en Teuntje Veenhuizen. Hij verhuisde op 29 mei 1871 naar Kampen waar hij trouwde met Annegien Hoksbergen.

Jan Proper

*Hoogmoed
logeert bij
nederigheid*

'Van Dijk' een man zeer nederig in de kleren,
En ook van hart, volstrekt niet als die heren,
Die bluf slaan van eens anders geld,
Hadt in Genemuidens-kerk een 'orgel' neergesteld.
Zijn neef 'Jan Proper' ook een goede jongen,
Hadt echter bij zijn oom met 'kracht' bedongen,
Zijn naam te plaatsen in de krant,
Daar hij zijn naam bekend wenscht in het land.
Hij hadt dan ook zijn oom steeds bijgestaan,
En alles aan het orgel meegedaan,
Wat luid en zacht, klinkt door de bogen,
En alles nagezien ja met zijn eigen ogen.

Hij hadt gelijmd, gestemd, 't regeerwerk bijgedragen,
En op het 'vort' van oom geen toets verkeerd geslagen.
Geen pijp, geen roer, zelfs geen conduct,
Of hij hadt 't gesoldeert en in 't fatsoen gedrukt.
'Nee Jan', zei oom; Niet gij moet in de krant.
De mensen weten niet, wat gij zijt voor een klant.
En dan krijg ik volstrekt niet alle eer;
En zegt het mensdom ras; Hij kan 't alleen niet meer.
Zo kan men uit dit voorval zien;
Dat soms bij nederige lien,
En die men soms als zodanig eert;
Ook soms de hoogmoed wel regeert.

Ds. Gerhard Nijhuis.

Gedicht uit 1885 geschreven door ds. Gerhard Nijhuis

Hij leerde het vak bij zijn oom Zwier van Dijk waar hij vanaf 1880 mee samenwerkte, terwijl hij later ook optrad als zelfstandig orgelbouwer. Na het overlijden van zijn oom in 1894 zette hij dit bedrijf voort.

Het boek *Kamper orgels deel 1* vermeld een respectabele werklijst waaronder ook de bouw van het Properorgel in Zalk in 1891 dat nog niet zo heel lang geleden gerestaureerd is. Zijn laatste orgel leverde hij af voor de Hervormde Noorderkerk te Kampen in 1922.

Jan Proper is ook organist van de Bovenkerk in Kampen geweest als opvolger van Zwier van Dijk. Deze functie had hij van 1894 tot 1919, hij is dan ook belast met het stemmen van de orgels in de Boven- en de Broederkerk. Als organist wordt hij in 1919 opgevolgd door zijn zoon Dirk Jan.

Voor wat IJsselmuiden betreft werkte hij mee aan de plaatsing van het orgel en later stemt hij het orgel regelmatig en voert verschillende werkzaamheden uit.

Jan Proper overleed op 4 november 1922. Van zijn vier kinderen overleden er drie op jonge leeftijd. De oudste zoon Dirk Jan zette het bedrijf na het overlijden van zijn vader voort, maar na korte tijd verliep dit bedrijf.

Was er eerder een orgel in de dorpskerk?

In veel kerken zonder orgel, was vaak wel een voorzanger die enigszins leiding aan het zingen van de gemeentezang gaf.

Dat was in IJsselmuiden de bekende meester J. Bouwhuis die behalve voorzanger ook voorlezer was.

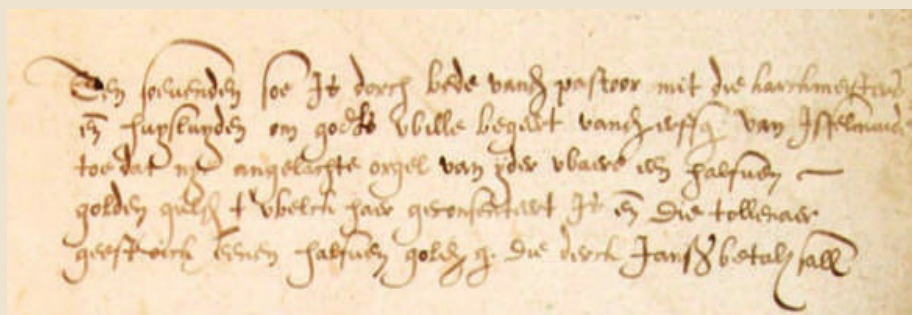
Meester J. Bouwhuis, de laatste voorzanger

Het krantenverslag van de ingebruikname geeft al aan dat in IJsselmuiden, zoals ook in veel andere kerken, het zingen nog zeer veel te wensen overliet.

In 1889 verzoekt meester Bouwhuis als voorlezer en voorzanger om ontslag, wat hem eervol wordt verleend. Het voorzingen zal wel eerder gestopt zijn omdat er immers een orgel aanwezig was vanaf 1885.

Hoeveel en welke voorzangers er voor hem geweest zijn is niet bekend, wel werd altijd aangenomen dat er in 1885 voor het eerst een orgel kwam.

Toen onderzoekers in een Markeboek van IJsselmuiden onder 1547 een mededeling aantreffen waarin sprake is van het meebetalen aan een nieuw orgel, moest deze mening worden bijgesteld.

En vercluyden soe It dorch bede vande pastoor mit die karckmeesteren
ende huysluyden om godts wille begeert van den erfgenaemen van IJsselmuiden
toe dat nye angelegte orgel van yder waere een halfven golden gulden, —
goudens gulden + vberen jaar gesconcentert It is die tollenaar
gesconcentert eenen halfven golden gulden, die Derck Jansz betalen sall.

Ten soevenden, soe is dorch bede van den pastoor mit die karckmeesteren ende huysluyden om godts wille begeert van den erfgenaemen van IJsselmuiden toe dat nye angelegte orgel, van yder waere een halfven golden gulden, 't welck haer geconcentert is ende die tollenaar geeft oick eenen halfven golden gulden, die Derck Jansz betalen sall.

Er is niets bekend over wat het voor orgel geweest is, het zal in de toen nog rooms-katholieke kerk zijn functie gehad hebben als begeleidingsinstrument.

De mededeling komt er op neer dat de pastoor, de kerkmeesters en de gemeentelieden de Erfgenamen (de zowel gemeentelijke als kerkelijke bestuurders van IJsselmuiden) verzoeken van iedere waere (stuk land dat zij bezaten) een halve goudgulden te doneren voor het nieuw aangelegde orgel, hetgeen ingewilligd is. Ook de tollenaar, Arent van Holtsende, die het tolhuis in Kampen bij de IJsselbrug beheerde, gaf een halve goudgulden.

Hierna houd dan voor lange tijd de informatie over een orgel in de IJsselmuiden kerk op en lijkt het er op dat het blijft bij deze mededeling uit een ver verleden.

‘J. Bouwhuis
was behalve
voorzanger
ook voorlezer’

H3 Onderhoud en restauraties

Onderhoud, veranderingen en restauraties

Op de orgelkas stond de naam van de bouwer Theodorus Schiffers, medewerker van M. Verhofstadt, met het jaartal 1716 en eveneens de naam Zwier van Dijk met het jaartal 1880, het jaar waarin deze laatste het orgel kocht in Utrecht en begon aan een restauratie.

De naam Theodorus Schiffers schijnt zich oorspronkelijk binnen de orgelkas bevonden te hebben en is bij de restauratie van 1946 boven de speeltafel aangebracht plus de naam van Zwier van Dijk. Dit is vaag te zien op de foto verderop van de speeltafel. Helaas is dit paneel met dit opschrift bij de restauratie van 1968 verdwenen wat ook geldt voor de koperen plaat met daarop de namen van de organisten vanaf het begin, ook te zien op dezelfde foto.

Of de restauratie van 1880 al in verband stond met de plaatsing in de Hervormde kerk in IJsselmuiden is niet zeker.

De eerste jaren na de ingebruikname zijn er geen onkosten en tot 1894, het jaar ook waarin Zwier van Dijk overleed, werd het orgel jaarlijks door hem gestemd voor het bedrag van f. 10,--.

Hierna vindt het stemmen plaats door zijn medewerker en compagnon Jan Proper die in 1898 voor het bedrag van f. 25,20 eveneens een reparatie verricht aan de blaasbalg.

In augustus 1913 wordt besloten J. Proper te vragen opgaaf te doen van reparatiewerkzaamheden aan het orgel en de kosten ervan.

Deze opgaaf is binnengekomen en wordt als volgt beschreven: "Een nieuwe reguleur blaasbalg met twee aanvoerders groot genoeg om het orgel naar behoren te voeden; twee balanceertreden om de blaasbalg in werking te brengen; een nieuwe stelling waarop de blaasbalg geplaatst moet worden, nieuwe ruimere kanalen. Kosten: f. 275,--.

Verder alle pijpen uit het orgel nemen, schoonmaken, opnieuw intoneren en stemmen. Kosten: f. 165,--.

Verder alle mechanische onderdelen van het pedaal en de klavieren nazien en herstellen. Kosten: f. 65,--. Besloten wordt al de herstellingen niet te laten uitvoeren, doch alleen een nieuwe blaasbalg met toebehoren te laten maken".

Bij de uitgaven in 1914 zien we een bedrag van f. 238,20 voor "herstelling door J. Proper". Een jaar later, in de notulen van 10 juni 1915, vinden we de korte mededeling dat met algemene stemmen wordt besloten het overige van het kerkorgel, met verwijzing naar bovenstaande werkzaamheden, alsnog uit te laten voeren. De kosten bedragen nu f. 206,50. Op 24 maart 1924 wordt vermeld dat de klavieren van het orgel er niet uitzien zoals het behoort en wordt er besloten ze in orde te laten brengen. In dit jaar wordt het orgel gestemd door D.J. Proper, zoon van J. Proper. 10 juni 1924. Het verzoek van organist C.N. Rietman om een elektrische lamp op het orgel wordt niet ingewilligd.

21 oktober 1929. Er komt een offerte binnen tot het aanbrengen van een „elektrische wind- pompinstallatie aan het orgel". Besloten wordt hieraan niet te voldoen.

De orgeltrappers houden dus werk (nog tot 1946). 25 mei 1936. Er wordt besloten het stemmen en onderhoud van het orgel te laten verrichten door de heer van Putten te Kampen, om te beginnen voor de periode van een jaar. Ook hierna blijft deze het orgel stemmen.

Restauratie Sanders

Dit is de eerste grote restauratie na de aanschaf in 1885 en die gereed komt in 1946. De restauratie duurt, waarschijnlijk t.g.v. de oorlogsperiode, vrij lang. Tot 1946 is er geen dispositiewijziging geweest en is wat Sanders aantrof de situatie zoals die in 1885 was.

Op 13 oktober 1941 is er een voorstel van organist Rietman om de heer Sanders uit Utrecht uit te nodigen i.v.m. verbeteringen aan het orgel. Deze zal gevraagd worden een onderzoek in te stellen en kostenopgaaf te doen. Op 6 februari 1942 is de heer Sanders aanwezig op de kerkvoogdijvergadering en zegt dat hij het de moeite waard acht het orgel degelijk te laten restaureren.

De kosten zullen f. 2000,- á f. 2200,- bedragen. De aanschafprijs van een elektromotor voor de windvoorziening bedraagt f. 250 á f. 300,-. Hierna besluit men een gedetailleerde opgave te vragen. Ook zal er aanvraag gedaan worden bij het provinciaal college van toezicht op kerkvoogdijen. Van de werkzaamheden uit deze tijd zijn geen archiefgegevens van deze orgelbouwer bewaard gebleven.

De enige, althans schriftelijke, gegevens zijn een dispositieopgave van voor en van

na de restauratie met enkele aantekeningen. De speeltafel wordt van de achterkant verplaatst naar de zijkant van het orgel, terwijl de benedenlade in een zwelkast achterin het orgel komt te staan. Het pedaal wordt pneumatisch afgeleid van de Bourdon 16' op het manuaal. Hiervóór was het pedaal aangehangen. Tijdens de restauratieperiode blijft het orgel tijdens de diensten in gebruik. Op 30 oktober 1942 vraagt men Sanders hoe het staat met de werkzaamheden.

De volgende mededeling over de restauratie lezen we in de notulen van 17 april 1946.

Hier wordt vermeld dat notabel F. Felix kisten zal maken en deze naar Utrecht zal sturen opdat daarin de orgelpijpen kunnen worden geretourneerd, waarmee dan de restauratie is voltooid. De nu volgende dispositie geeft de situatie aan zoals die door Sanders werd aangetroffen in 1942. De aantekeningen erbij zijn de enige schriftelijke gegevens die bewaard zijn gebleven.

Deel van de Bourdon 16' van Sanders / van Dijk en frontpijpen van van Dijk

Oude dispositie zoals Sanders die aantrof in 1942

Manuaal I (hoofdwerk)

1. Prestant 4'
2. Holpijp 8'
3. Mixtuur 3 st. disc.
4. Quint 3'
5. Fluit 4'
6. Octaaf 2'
7. Prestant 8'
8. Bourdon 16'
- 9/10. Trompet 8'

12 grootste+12 pijpen c kl. - h kl. naar de zijkant, de rest op de lade.
vanaf G gr, rest gecomb. in de Holpijp.
bas- en disc.

Manuaal II

1. Principal 8'
2. Holpijp 8'
3. Fluit travers 8'
4. Fluit 4'
5. Octaaf 4'
6. Roerfluit 2'

C gr. - Fis gr. van hout. G gr. in het front zijvakken, rest in front.
Bodemsleep.

C gr. - Fis gr. gecomb. in Principal
disc. Open en van hout.

de grootsten mensuren Gambapijpen, 7 grootsten gecomb. in Fluit 4'

Aangehangen pedaal
Klavieromvang C - c'''
Pedaalomvang C - d'

De registers zijn geplaatst vanaf nr. 1 frontzijde.

‘De benedenlade wordt
in een zwelkast achterin
het orgel geplaatst’

Nieuwe dispositie Sanders 1946

Manuaal I

1. Prestant 4'
2. Roerfluit 8'
3. Bourdon 16'
4. Quint 3'
5. Fluit 4'
6. Octaaf 2'
7. Prestant 8'

8. Mixtuur 3 st.
- 9/10. Trompet 8'

genomen uit de Principal van man. II
7 grootste p.t. Bourdon 16'
doorlopend
bas- en disc.

Manuaal II (in zwelkast)

1. Viola di Gamba 8'
2. Holpijp 8'
3. Fluit travers 8'
4. Fluit 4'
5. Voix Céleste 8'
6. Roerfluit 2'

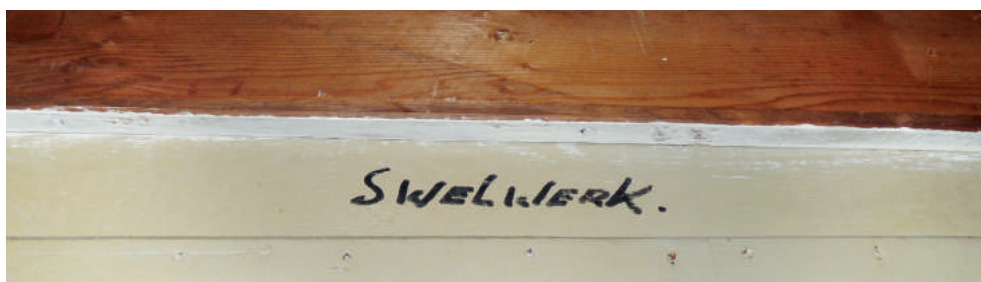
Pedaal: Subbas 16'

nieuw
groot oktaaf nieuw
disc.

Nevenregisters:
Klavierkoppeling
Pedaalkoppeling
Tremulant
Ventiël

p.t.

De registers zijn geplaatst vanaf nr. 1 frontzijde

Plaatsaanduiding van het zwelwerk kwam tevoorschijn

Het orgel tot 1968

Het orgel is hierna in onderhoud bij de fa. Sanders tot 1959. In de kerkvoogdijvergadering van 14 januari van dat jaar wordt in overleg met de organist besloten naar mogelijkheden te zoeken om het lopende contract te kunnen beëindigen. Officieel duurt dit nog twee à drie jaar.

Wanneer Sanders akkoord gaat zal gezocht worden naar een andere orgelbouwer. Eveneens vermelden deze notulen dat de kerkvoogdij met organist van Halm, die uitleggeeft betreffende gebreken en mogelijkheden tot herstel, het orgel bekijken.

Op 18 augustus 1959 krijgt de heer van Putten uit Kampen opdracht om het orgel schoon te maken en te stemmen en dit zonder enige verdere binding.

Speeltafel na 1946

J. C. SANDERS & ZOON		VOLGVEL No. _____
KERKORGELFABRIEK		
MECHANISCH - PNEUMATISCH		
KANTOOR EN WERKPLAATSEN		
HAVIKSTRAAT 55, UTRECHT		
TELEF. 15787 - GIRO 466065		
UTRECHT (HOLLAND)		restauratie 1940.
HAVIKSTRAAT 55		

OUDE DISPOSITIE orgel ned. Herv. kerk te IJSSELMUIDEN.

MANUAAL I (Hofman.)

1. Prestant	4'
2. Holpijp	8'
3. Mixtuur	3 st. disc.
4. Quint	3'
5. Fluit	4'
6. Octaaf	2'
7. Prestant	8' (12 gr. ges. vervoerd naar de zijkant. ook 12 pij van c kl. tot h kl. en de rest op de lade.
8. Bourdon	16' vanaf groot C, rest gecomb. in de Holpijp, t.w. van groot C tot groot Fis.
9. Trompet	8' basant
10. Trompet	8' discomb.

MANUAAL II

1. Principal	8' groot C tot gr. Fis van hout, Groot C in het front zijtrekken, rest tot c''' in het front en dit register heeft een bodemleerp.
2. Holpijp	8' groot C tot groot Fis hout gecomb. in de Principa
3. Fluit travers	8' disc. is open en van hout.
4. Fluit	4'
5. Octaaf	4' de grootsten mensuren Gamba-pijpen, 7 grootsten gecombineerd in de Fluit 4'.
6. Roefluit	4'

Aangehangen pedaal.
Klavieren loopen van gr. C tot c'''.
Pedaal van groot C tot d'.

De registers zijn geplaatst vanaf No. 1 frontzijde.

Orgel gebouwd in 1716 door Theodorus Schiffers.
Verige restauratie 1880 door Z. van Dijk.

Enige document van Sanders oude dispositie

Restauratie Verschuieren 1968

Een tweede vrij uitgebreide restauratie.

De fa. Verschuieren te Heythuysen, die in 1962 de bouw van het orgel in de kerk te Grafhorst voltooidde, wordt in 1967 gevraagd een begroting te maken van een restauratieplan voor het orgel in IJsselmuiden. In de kerkvoogdijvergadering van 9 oktober 1967 wordt gesproken over het restauratieplan en het overleg dat er was tussen de organisten van Putten en K.J. Mulder met Verschuieren. In deze vergadering gaat men akkoord met het plan. Door de orgelbouwer zal voor de periode waarin de werkzaamheden plaatsvinden een noodorgel geplaatst worden.

Bij deze restauratie blijft het orgelfront ongewijzigd, de orgelkas wordt niet vergroot maar wel ingrijpend vernieuwd, terwijl de nieuwe speeltafel aan de achterzijde van het orgel wordt geplaatst.

De onderpositieflade die na Sanders achterin het orgel in een zwelkast stond, wordt geheel vernieuwd en wordt weer geplaatst onder de hoofdwerklade, direct achter de door Van Dijk in de onderkast aangebrachte frontpijpen. De opbouw van het orgel komt grotendeels overeen met de vorm en indeling van het front.

Het pedaal krijgt nu drie stemmen op c en cis-laden links en rechts van de beide andere werken, terwijl de omvang wordt uitgebreid tot f1.

Van de Prestant 4' van het hoofdwerk (bovenlade) staan nu 35 pijpen in het front, van de Prestant 2' van het benedenwerk staan 25 pijpen in het front en van de

Prestant 8' van het pedaal staan 14 pijpen in het front (zijkassen).

De tractuurmechaniek wordt vernieuwd en de oude lade van het hoofdwerk wordt gerestaureerd. De lade van het benedenwerk wordt geheel nieuw.

De oude ventilator wordt gebruikt, terwijl een nieuwe reservoirbalg geplaatst wordt. Direct onder de laden bevinden zich twee reguleurbalgen, door Verschuieren aangeduid als zwembalgen.

Speeltafel na 1968

De frontpijpen worden gepoetst, van deuken ontdaan en de labiums worden met bladgoud belegd. De houten pijpen worden gereinigd en opnieuw gelakt.

De metalen pijpen worden gereinigd en voorzover nodig gerepareerd.

De Trompet 8' krijgt nieuwe tongen en stemkrukken.

Het orgel wordt op 18 april 1968 in gebruik genomen en bespeeld door H. van Putten.

De dispositie is nu als volgt:

Hoofdwerk C - c'''

1. Prestant 4'
 2. Holpijp 8'
 3. Roerfluit 4'
 4. Quint 2 2/3'
 5. Octaaf 2'
 6. Quint 1 1/3'
 7. Cornet 3 St. disc.
 8. Mixtuur 1 1/3' 3 - 4 st.
 9. Trompet 8' bas- en disc.
- Tremulant

Koppelingen:

pedaal-hoofdwerk
pedaal-benedenwerk
manuaalkoppeling

Benedenwerk C - c'''

1. Prestant 2'
 2. Bourdon 8'
 3. Gedekt fluit 4'
 4. Roerfluit 2'
 5. Scherp 1 1/3' 2-3 St.
 6. Dulciaan 8'
- Tremulant

Pedaal C - f'

1. Prestant 8'
2. Subbas 16'
3. Koraal 4'

Restauratie Hendriksen en Reitsma

De meest recente uitbreiding vond plaats in 1982 door de fa. Hendriksen en Reitsma te Nunspeet.

Het hoofdwerk krijgt bij deze uitbreiding een Prestant 8' basis (vanaf c) en het benedenwerk een Prestant 4' basis (vanaf c). Het pedaal krijgt een Fagot 16', terwijl hier de Koraal 4' vervalt.

De bovenlade krijgt nu een kantsleep waarop de bestaande Prestant 4' geplaatst wordt, terwijl op de vrijgekomen plaats als nieuw register een Prestant 8' wordt geplaatst waarbij het groot oktaaf uit de Holpijp 8' genomen is.

De Prestant 2' van het benedenwerk

wordt een oktaaf opgeschoven tot een 4' register, waarbij het groot oktaaf uit de Fluit 4' genomen is. Bovendien krijgt het benedenwerk een Nasard 2 2/3', aan te vullen met een tertskoor 1 3/5' tot een Sesquialter 2 sterk, gecombineerd in één register.

Zoals eerder gezegd vervalt in het pedaal de Koraal 4' en wordt een Fagot 16' toegevoegd, waarvan de grootste bekers verkropt zijn.

Het orgel blijft in de periode van de werkzaamheden normaal functioneren tijdens de kerkdiensten en wordt op 23 oktober 1982 in gebruik genomen en bespeeld door H. Hamer.

Zie volgende bladzijde voor de dispositie.

De dispositie is nu als volgt:

Hoofdwerk C - c'''

Prestant 8'
Holpijp 8'
Octaaf 4'
Roerfluit 4'
Quint 2 2/3'
Octaaf 2'
Quint 1 1/3'
Cornet 3 st. disc.
Mixtuur 3 - 4st.
Trompet 8' bas- en disc.
Tremulant

Koppelingen:

pedaal-hoofdwerk
pedaal-benedenwerk
manuaalkoppeling

Benedenwerk C - c'''

Bourdon 8'
Prestant 4'
Gedekt fluit 4'
Roerfluit 2'
Nasard 2 2/3' } combinatieregister
Sesquialter 2 st.
Scherp 2-3st.
Tremulant

Pedaal C - f '

Bourdon 16'
Prestant 8'
Fagot 16'

Overzicht van het pijpwerk tot 2014

Ter illustratie geven we eerst een kort schematisch overzicht van de werking van het pijpwerk op een windlade. (zie tek. pag. 49)

De pijpen

Deze kunnen van metaal of van hout zijn. De metalen zijn in het algemeen een lood-tin legering en de houten kunnen van eiken- of grenenhout zijn. De werking van de normale, de labiaalpijpen, is als van de blokfluit. De wind blaast onderin, wordt door de kernspleet gelijkmatig verdeeld en blaast langs het bovenlabium waardoor een luchtwerveling ontstaat. Dit veroorzaakt een klank en de hoogte en vorm van het corpus

bepaalt de toonhoogte en de klankkleur.

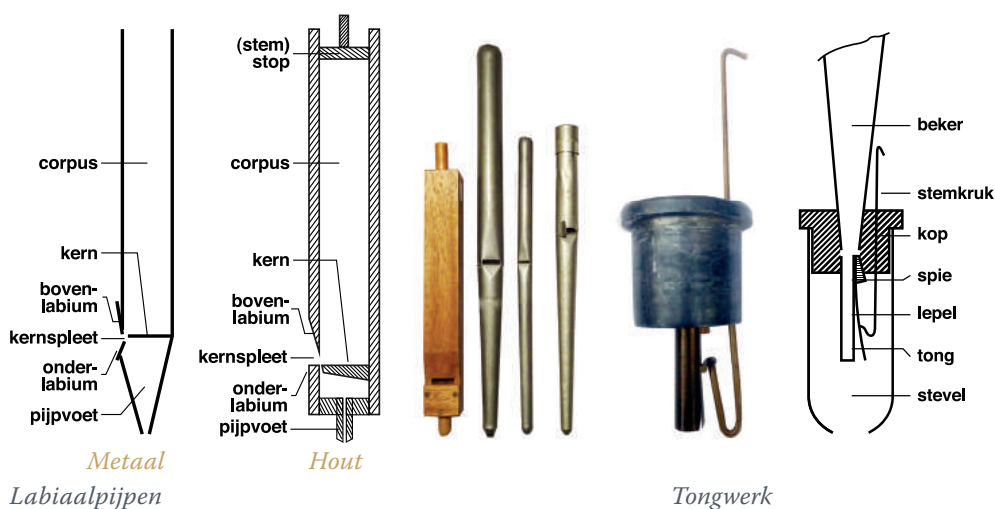
Bij een tongwerk wordt een zg. tong, een metalen veertje, door de wind in trilling gebracht en vormt een toon. De vorm van de beker bepaalt de klankkleur.

De stemkruk kan het veertje op verschillende lengtes inklemmen en daarmee de toon hoger of lager maken.

Er is een grote verscheidenheid aan vormen en daarmee ook aan klanken.

Enkele bekende labiaalpijpen: Prestant, Fluit, Holpijp, Roerfluit, Gemshoorn.

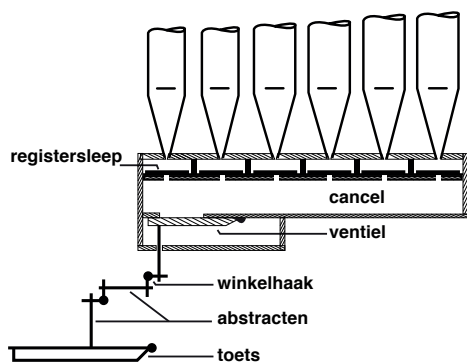
Enkele tongwerkpijpen: Trompet, Dulcaan, Schalmei, Fagot.

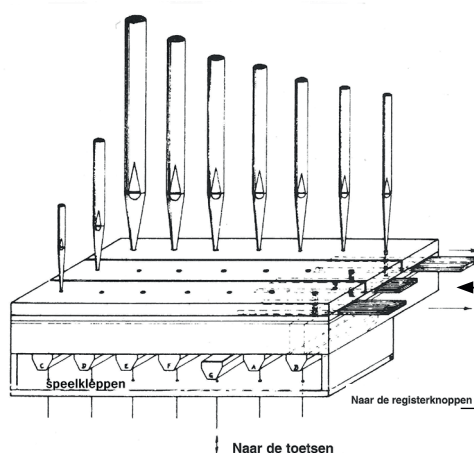
De windlade

De pijpen staan op de gaatjes in de windlade waar wind uit kan komen wanneer de sleep, een lat met gaatjes, in de goede stand is gebracht dmv een registerknop.

Wanneer een toets wordt ingedrukt wordt de speelklep geopend en kan de wind via de openingen naar de pijp.

Pijpen op de windlade

In de meeste oude orgels bevinden zich pijpen van orgelbouwers uit verschillende tijden. Een oorzaak hiervan kan zijn vervanging t.g.v. een andere muzikale opvatting, maar ook restauratie of uitbreiding. Dankzij het feit dat de orgelbouwer in het algemeen de toonbenaming op de pijp krast is het mogelijk om aan de hand van deze inscripties tot een vrij nauwkeurige datering te komen.

┐ ┐ J h e f h g g a b H

1 oktaaf Verhofstadt

Inscriptie op oud pijpwerk

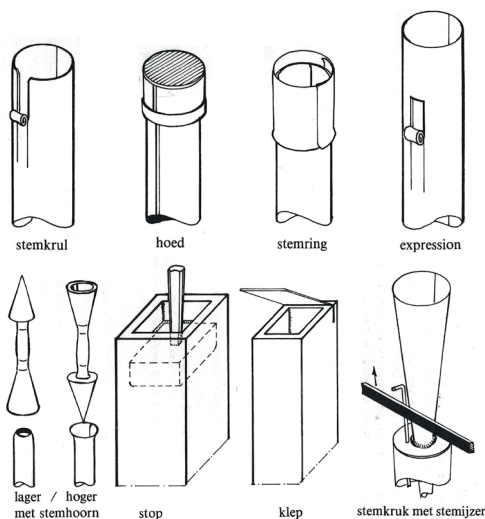
Het orgel in IJsselmuiden bevat nu oud pijpwerk van Verhofstadt en Bätz en nieuw pijpwerk van Verschueren en Hendriksen en Reitsma.

Van de frontpijpen wordt vanaf de plaatsing in 1885 nergens melding

Pijpinscripties cis, d en gis:

Bätz c d g
Verhofstadt r s g

Verhofstadt

Enkele steminrichtingen

gemaakt van verwisseling of vernieuwing. Zeer waarschijnlijk zijn deze geplaatst door Zwier van Dijk. Van enkele pijpen is de herkomst (nog) niet duidelijk.

Het pijpenoverzicht geeft de stemmen aan vanaf nr. 1 aan de frontzijde.

De dispositie en toen bekende afkomst van het pijpwerk tot 2014 is als volgt:

Hoofdwerk C - c'''

1. Octaaf 4'
2. Prestant 8'
3. Holpijp 8'
4. Cornet 3 st.
5. Quint 2 2/3'
6. Roerfluit 4'
7. Octaaf 2'
8. Quint 1 1/3'
9. Mixtuur 3-4 st.
10. Trompet 8' b/d
Tremulant

Zwier v. Dijk 1882, 35 pijpen in het front
 Verschuieren 1968, groot oktaaf uit Holpijp 8'
 Verhofstadt 1638/1717, 15 grootsten van hout, Bätzopschrift
 1638/1717, mogelijk ouder, vanaf c'
 Sanders (1946)/J. Bätz (1826)/Verhofstadt (1717)
 Grotendeels 1638. Ook Verhofstadt inscripties
 Verhofstadt 1716, op C gr. een Bätzpijp met inscr. E en A
 Verschuieren 1968
 Verschuieren 1968
 Houten stevels en koppen G.Th. Bätz (1804), bekers Van Dijk

Benedenwerk C - c'''

1. Prestant 4'
2. Bourdon 8'
3. Gedekt fluit 4'
4. Roerfluit 2'
5. Scherp 2-3 st.
6. Nasard 2 2/3'
7. Terts 1 3/5'
Tremulant

door Verschuieren ged. als oud geplaatst + 10 nieuw, groot
 oktaaf uit Gedekt fluit 4', 25 in front
 Verhofstadt 1717, groot oktaaf van hout, Sanders 1946
 Verhofstadt 1717
 Bätz 1825
 Verschuieren 1968
 Hendriksen en Reitsma 1982 } combinatieregister
 Hendriksen en Reitsma 1982 }

Pedaal C - f'

- Bourdon 16'
 Prestant 8'

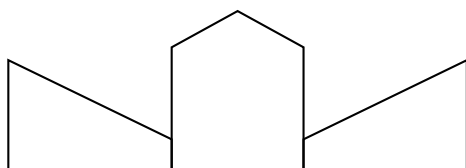
C t/m Fis gr. Sanders 1946, rest Zwier van Dijk
 14 pijpen door Verschuieren 1968 als oud geplaatst
 (van Dijk) + 14 nieuw. In 1982 7 pijpen nieuw
 van Hendriksen en Reitsma. 14 pijpen in front.
 Hendriksen en Reitsma 1982, trompetbekers met deksel.

Fagot 16'

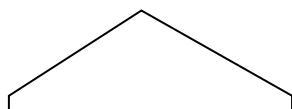
Koppelingen: pedaal-hoofdwerk
 pedaal-benedenwerk
 manuaalkoppeling

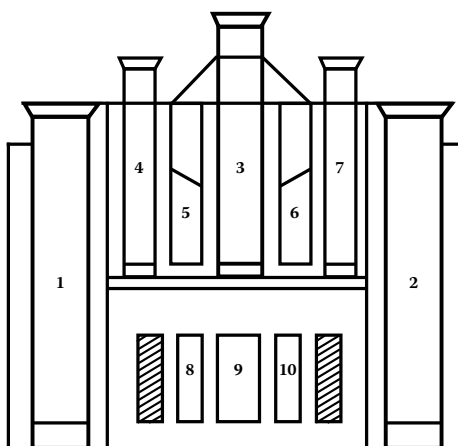
Pijpenopstelling op de windladen

Hoofdwerk

Benedenwerk

Frontindeling

Aan de hand van de schets volgt nu de functie van de frontpijpen (tot 2014):

nummer 1 en 2	14 frontpijpen Prestant 8' van het pedaal in de zijkassen.
nummer 3 t/m 7	35 frontpijpen Prestant 4' van het hoofdwerk op de bovenlade.
nummer 8 t/m 10	25 frontpijpen Prestant 4' van het benedenwerk op de onderlade.

Het orgelfront en de kas tot 2014

Het front is omlijst met fraai houtsnijwerk waarbij het snijwerk van de zijkassen is aangebracht bij de restauratie in 1880 door Zwier van Dijk.

Niet al het snijwerk is afkomstig uit 1716/17. Er mag worden aangenomen dat er in 1880 en 1885 snijwerk is aangepast en vernieuwd, mede omdat men voor het nieuwe Witte-orgel, dat in 1880 voor de Lutherse kerk in Utrecht werd gebouwd, houtsnijwerk en ornamenten gebruikte van het oude orgel. Zo wijkt de console onder de midden-toren af omdat zich hier oorspronkelijk de Lutherse zwaan bevond (zie foto op pag 53)

De kap- en voetlijsten vertonen veel overeenkomst met het Verhofstadorgel in Donkerbroek. De frontschets geeft schematisch de opbouw van het orgel aan. De delen 3 t/m 10 vormen het oorspronkelijke front van voor 1880, zij het dat de delen 8, 9 en 10 in 1717 niet van frontpijpen maar van snijwerk waren voorzien. De delen 1 en 2 zijn de torens van de zijkassen waarmee het orgel werd uitgebreid. De aansluiting van de zijtoren op het oorspronkelijke deel is opgevuld met enkele nietsprekende pijpen, welke niet op de schets zijn aangegeven. De pijpen boven de delen 5 en 6 zijn eveneens niet sprekend.

Bij de restauratie in 1968 is behalve de interieurvernieuwing van de kerk ook het orgel fraai geschilderd, de labia van de frontpijpen met bladgoud belegd en de cartouche aan de onderzijde van het front zodanig geschilderd dat de initialen van de schenker uit 1716 beter zichtbaar zijn in het sierlijke snijwerk.

Frontpijpen benedenwerk

‘De labia van
de frontpijpen
zijn belegd
met bladgoud’

De drie consoles

H4 De weg naar eerherstel 2009-2014

Wat vooraf ging

Om de vijf jaar kwam de vraag van de kerkrentmeesters ivm de begroting of er de komende jaren ook bijzondere kosten aan het orgel zouden kunnen ontstaan. Dat was lange tijd niet het geval. Het orgel werd vanaf 1982 goed onderhouden door Hendriksen en Reitsma. Naast de jaarlijkse stembeurt met het gebruikelijke onderhoud zijn er vanaf de grote restauratie in 1968, dus zo'n 46 jaar geleden, geen bijzondere kosten wegens onderhoud of reparaties geweest. Een aantal oorzaken was aanleiding om na te gaan denken over groot onderhoud.

Een belangrijke aanleiding was het signaal van de orgelstemmer vande fa. Hendriksen en Reitsma, Geurt de With, over oa. de moeilijke bereikbaarheid van het pijpwerk. Hij stuurt op 19 januari 2009 een brief waarin de situatie beschreven wordt.

Het orgel is bij vorige aanpassingen zodanig volgebouwd dat sommige delen van het pijpwerk niet of nauwelijks bereikbaar, of zelfs zichtbaar zijn, waardoor er niet goed gestemd kan worden met als onvermijdelijk gevolg stemschade aan het pijpwerk. Bovendien laat hierdoor de intonatie van sommige pijpen te wensen over.

In en naast het pijpwerk is er in al die tijd moeilijk te verwijderen vervuiling ontstaan. De grootste metalen pijpen beginnen door te zakken, de grootste trompetbekers zijn geknikt en zijn voorlopig "gespalkt".

De oudste loden pijpen 1717 vertonen een aantasting, zouden onderzocht en waar nodig behandeld moeten worden. De algehele toestand van het pijpwerk is zodanig dat pijpreparatie noodzakelijk is.

In al die jaren dat het orgel vrij intensief is gebruikt, ontstaat slijtage aan de vele honderden beweegbare delen.

*Het orgel valt onder
de Monumentenwet*

Het gebruikte leer voor balgen en afdichting dreigt door verdroging lekken te veroorzaken. Bovendien hebben vanwege ruimtegebrek in het orgel twee registers geen volledige omvang, het laagste oktaaf ontbreekt. Doordat het orgel verschillende keren is verbouwd is de toegang tot het interieur zodanig verslechterd dat, om noodzakelijk onderhoud en inspecties uit te voeren, het noodzakelijk is om de toegang van het orgelinterieur aan te passen.

Samengevat: uit het geheel blijkt dat groot onderhoud noodzakelijk is, wat ook het latere onderzoek zal aantonen.

De orgelstemmer wijst erop dat, voordat er iets veranderd kan worden, een rapport door een erkend orgeladviseur uitgebracht moet worden. Hij adviseert niet te lang te wachten, aangezien de praktijk leert dat er zeker een aantal jaren verstrijken tussen het aanvragen van een restauratierapport en het uitvoeren van een eventuele restauratie en wat dat betreft heeft hij inderdaad gelijk gekregen.

Het basisadvies

Het college van kerkrentmeesters heeft in mei 2009 uit haar leden, aangevuld met de voorzitter van de organisten, een orgelcommissie benoemd om op basis van de meldingen van de orgelstemmer een basisadvies aan te vragen bij de Commissie Orgelzaken voor de PKN, de COZ, om zodoende een verantwoord inzicht te

Moeilijke bereikbaarheid

kunnen krijgen in de algehele toestand van het orgel. Vanuit het advies zullen verdere beslissingen genomen worden. De COZ is er t.b.v. advisering van kerkrentmeesters en stelt ook een orgeladviseur voor.

De aanvraag bij de COZ wordt gedaan op 23 januari 2009. In opdracht van de COZ wordt op 4 maart door de heer Peter van Dijk uit Utrecht het onderzoek uitgevoerd voor het basisadvies. Dit is een algehele beoordeling en vormt het uitgangspunt voor het definitieve herstelplan, maar zover was het nog lang niet.

Het resultaat van het onderzoek is niet alleen een uitgebreid en gefundeerd advies, maar ook een boeiend en volledig verhaal over de geschiedenis van het orgel met aanvullingen en correcties op eerder gedane onderzoeken. De conclusie van het onderzoek was niet alleen dat het orgel dringend groot onderhoud behoeft, maar bovendien blijkt de historische waarde van het aanwezige materiaal zodanig te zijn dat een volledige restauratie wordt geadviseerd, inclusief het oplossen van het ruimteprobleem in het orgelinterieur.

Peter van Dijk (1952, Groningen) studeerde orgel, klavecimbel, kerkmuziek en muziekwetenschap in Utrecht en Amsterdam. Sinds 1970 woont en werkt hij in of vanuit de stad Utrecht.

Hij geniet een grote internationale reputatie als organist, (gecertificeerd) orgeladviseur, masterclass-docent, voordracht-houder, muziekregisseur, jurylid bij concoursen en publicist. Zijn spel is op ruim 45 Cd's vastgelegd en hij schreef talrijke artikelen en enkele boeken, over (orgel)muziekgeschiedenis, uitvoeringspraktijk en orgelbouw(historie).

Als orgeladviseur was c.q. is hij betrokken bij vele nieuwbouw- en restauratieprojecten in Nederland (onder meer in samenwerking met de Commissie orgelzaken voor de PKN en met de RCE), Duitsland, Frankrijk, Noorwegen, Polen en Tsjechië. In 2013 is hij als orgeladviseur een samenwerkingsverband aangegaan met Jaap Jan Steensma.

Bespreking en subsidiemogelijkheden Kerkrentmeesters

In mei 2009 ontvangt het College van Kerkrentmeesters het basisadvies en volgden hierover verschillende besprekingen, in eerste instantie om te beslissen al dan niet verder te gaan op deze weg, de monumentenroute. Het basisadvies met bijbehorende kostenraming van mei 2009 is door de orgelcommissie in de vergadering van 8 juni 2009 met het college van kerkrentmeesters besproken. De totale kosten werden door de orgeladviseur geraamd op 122.500 euro excl. BTW. Besloten werd om op basis van de conclusies van het basisadvies verder te gaan en de mogelijkheden voor subsidiering te onderzoeken. Als adviseur zal Peter van Dijk aangezocht worden.

De dorpskerk valt ten aanzien van subsidies onder de rijksmonumentenregeling en het

is de vraag of monumentale orgels ook onder deze regeling vallen. Hier zal verder naar geïnformeerd worden.

Overleg met de adviseur

Er is overleg over de subsidievorm met de adviseur. De regelingen van de provincie Overijssel met betrekking tot wegwerken restauratieachterstand was reeds vergeven, wat al min of meer af te lezen was uit een persbericht op 9 juni en een nieuwe Provinciale subsidieregeling was al in de kortst mogelijke tijd vol vanwege het grote aantal aanvragen. Bovendien zou het onmogelijk zijn om voor 1 maart 2010 met de werkzaamheden te kunnen beginnen. De adviseur adviseert om gebruik te maken van de Brimregeling. Als aanvulling noemt hij de mogelijkheid bij verschillende organisaties welke ook subsidiebijdragen ter beschikking stellen voor de restauratie van monumentale objecten.

Gemeente Kampen

In juni is er een informatief gesprek met de gemeente Kampen over de mogelijke subsidievormen. De gemeente Kampen geeft evenals de adviseur aan, dat er nog een provinciale regeling loopt, maar dat het zinloos is om een aanvraag in te dienen omdat er al zoveel aanvragen binnen zijn dat het beschikbare budget al ver is overschreden. Bovendien zijn op dit moment onze stukken nog niet compleet voor een aanvraag.

De gemeente adviseert om gebruik te maken van de Brimregeling van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De gemeente Kampen stelt zelf geen enkele subsidie beschikbaar.

De Brimregeling van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed

Wat overblijft is de Brimregeling, (Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten).

Uit de inlichtingen van het RCE blijkt dat de regeling zodanig gewijzigd is dat ook het orgel deel uit maakt van het gebouw waarin het geplaatst is. Dat betekent dus dat het orgel meegenomen dient te worden in een totale subsidieaanvraag voor de gehele kerk. In de Brim wordt nadrukkelijk gekeken naar de historische waarde en naar het materiaal. Het orgel stamt uit 1716 en bevat 60% historisch materiaal.

Zo is de Brimregeling in onze situatie relevant en wordt verder gewerkt aan de indieningsstukken. De verwachting is dat de maximale subsidiëring van 65% haalbaar is.

Overleg organisten

Het overleg van de adviseur met de organisten vindt plaats op 29 oktober 2009.

Vanuit de organisten zijn er vragen die betrekking hebben op onder andere de klankverwachting en ook de gevolgen van de sanering van de orgeldispositie.

Daarin zou in eerste instantie een pedaalregister verdwijnen maar ook de Prestant 8' van het hoofdwerk.

Dit geeft aanleiding tot verder overleg tussen adviseur en organisten en het leidt ertoe dat de Prestant 8' op het hoofdwerk behouden blijft wat echter wel tot gevolg heeft dat de aanvankelijke kostenraming dd. 8 juni 2009 gebaseerd op het basisadvies hierdoor aanmerkelijk hoger uitvalt, iets wat de gemoederen wel even bezighoudt.

Doorzakkende grootste trompetbekers

Het vervolgtraject

In de vergadering van de kerkrentmeesters van 2 november 2009 wordt het besluit genomen dat men akkoord gaat met het opstarten van het vervolgtraject. De adviseur wordt gevraagd een tijdsplanning te maken van de komende activiteiten.

Door verschillende omstandigheden ontstaat vertraging in de voortgang, de verwachte tijdsplanning wordt niet gehaald.

Op 13 april 2010 ontvangen we bericht dat de adviseur de werkzaamheden weer opstart en een tijdsplanning zal aanpassen. Tevens zal hij een bezoek brengen aan IJsselmuiden voor nader onderzoek zodat het basisrapport uitgebreid kan worden tot een restauratieplan. Dat bezoek vindt plaats op 17 mei 2010.

We worden als orgelcommissie en organisten door de adviseur uitgenodigd om eens een bezoek te brengen aan het gerestaureerde Verhofstadt-orgel in Culemborg.

Op zaterdag 29 mei 2010 beluisteren, bespelen en bekijken we met een aantal belangstellenden het prachtige orgel.

Ondertussen is een spoedreparatie noodzakelijk omdat de beker van de grootste trompet dusdanig is geknikt dat er ingegrepen moet worden. Dit is ook het geval met de grootste Fagotpijpen van het pedaal. Omdat onze orgelstemmer toch komt om het orgel te stemmen zorgt hij voor een tijdelijke oplossing in de vorm van het spalken van de doorgezakte voet.

Op 27 juli 2010 ontvangen we het restauratieplan. De orgelcommissie en organisten krijgen de gelegenheid dit te bespreken en te voorzien van vragen en opmerkingen.

Ondertussen is het al weer zomervakantie en op 1 september 2010 komt de orgelcommissie samen om verschillende zaken te bespreken en een vragenlijst op te stellen om met de adviseur te bespreken.

Er is nu wat tijdsruimte omdat een Brim-aanvraag (instandhoudingsplan kerk en orgel van 2012 - 2017) tot 15 januari 2011 kan worden ingediend.

Van de gemeente Kampen is op 3 november 2010 bericht ontvangen dat er, alvorens te kunnen starten met de restauratie, een omgevingsvergunning nodig is. Deze vergunning is sinds kort in de plaats gekomen van de vroegere monumentenvergunning en aanverwante vergunningen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Zo wordt verder toegewerkt naar het offerte-traject, de aanvraag van de Brimsubsidie en het verkrijgen van de goedkeuring door de RCE (Rijksdienst Cultureel Erfgoed).

Prijsvorming op basis van het restauratieplan

Het is inmiddels november 2010 en aangezien de subsidieaanvraag vanaf

15 december mogelijk is, is het van belang dat nu kostenopgaven aangevraagd worden bij verschillende orgelbouwers. De door de adviseur aanbevolen orgelmakers zijn Bakker en Timminga, Reil en van Vulpen die rond de kerstdagen de offertes uitbrengen. De uitslag van de prijsaanbiedingen door de orgelbouwers is excl. btw als volgt:

- Orgelmakerij Bakker en Timminga B.V.
totaal € 226.500,-
- Orgelmakerij Reil B.V.
totaal € 215.410,-
- Orgelmakers gebr. van Vulpen B.V.
totaal € 177.441,-

De adviseur stelt voor verder te gaan met de laagste inschrijver. Op basis van de prijsaanbieding van van Vulpen maakt de adviseur een totaaloverzicht van kosten. Het totaalbedrag inclusief bijkomende kosten is € 249.728,54 incl. BTW.

Na de bespreking van het kostenoverzicht wordt door de commissie uitgebreid verslag gedaan aan de Kerkrentmeesters en gevraagd de officiële aanvraag te kunnen doen. Het ontstaan van de hogere kosten wordt onderbouwd. De verwachte subsidie is 65%. De eigen investering zou hiermee rond de € 95.000,- bedragen. Dankzij een voor de restauratie bedoeld legaat, dat inclusief rentebijbeschrijving, is opgelopen tot ongeveer € 65.000,- moet er nog voor een bedrag van rond € 29000,- dekking gevonden worden. Het plan wordt goedgekeurd door het college van kerkrentmeesters.

De subsidieaanvraag

De Brimaanvraag wordt opnieuw ingediend. Vanwege het grote aantal aanvragen duurt het tot juli 2011 voordat hierover de uitslag ontvangen wordt. Het blijkt dat in de kortst mogelijke tijd het subsidiebudget overvraagd is en dat van de 2700 aanvragen er 400 door middel van loting gehonoreerd worden. Helaas ontvangen wij bericht dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bij beschikking van 28 juni 2011 de aanvraag heeft afgewezen.

Nadat alle betrokkenen zijn ingelicht vindt er een bezinning plaats over hoe nu verder te gaan. De Brim-2011aanvraag geldend voor de instandhouding 2013 - 2018 werd gedaan, echter nu alleen voor de dorpskerk, dus zonder orgel omdat voor aanvragen boven de € 50.000,- geen kans van slagen is. Het plan, dat uitsluitend te verwezenlijken is met een substantiele subsidiebijdrage moet afgeblazen worden.

Het college van kerkrentmeesters besluit een alternatief plan op te laten stellen door Hendriksen en Reitsma waarbij in ieder geval het nodige groot onderhoud en aanpassingen zullen plaatsvinden, maar wel met de mogelijkheid eventueel aan te sluiten bij het oorspronkelijke restauratieplan.

Een nieuwe kans

In de loop van 2012 worden plannen gemaakt voor het dringend en noodzakelijk groot onderhoud. Deze plannen zijn begin 2013 al in een vergevorderd stadium. Maar dan worden we opmerkzaam gemaakt op een artikel in de krant dat

de provincie Overijssel met ingang van 1 juni een subsidieregeling opent voor het wegwerken van restauratieachterstand van

rijksmonumenten in de provincie. Dit bericht is bepalend voor het hele verdere verloop.

De berichtgeving door de provincie

Subsidie restauratie Rijksmonumenten geopend - 6 juni 2013

Met ingang van 1 juni heeft de provincie Overijssel de regeling voor de restauratie van Rijksmonumenten opengesteld. Er is een bedrag van € 3.598.181,-- beschikbaar voor 2013. De sluitingsdatum voor de regeling is 1 augustus 2013. Voor die tijd moeten alle aanvragen binnen zijn.

Overijsselse identiteit

Hester Maij, gedeputeerde Landelijk gebied en Culturele Infrastructuur: 'Wij verwachten een groot aantal aanvragen en daar zijn we natuurlijk erg blij mee. Het is belangrijk voor de identiteit van de provincie Overijssel om monumenten te behouden. Zij bepalen voor een belangrijk deel het aanzien van Overijssel. Het is daarom belangrijk dat wij de restauratie ervan stimuleren met deze regeling, waarvan we het plafond onlangs verhoogd hebben.'

Behoud voor de toekomst

Om monumenten en andere waardevolle, karakteristieke gebouwen te behouden voor de toekomst is het belangrijk dat ze gerestaureerd en aangepast worden voor nieuwe gebruikers en nieuwe functies. Karakteristieke gebouwen, archeologische waarden en het cultuurhistorisch landschap vertellen het verhaal van Overijssel door de eeuwen. In het beleid van de provincie Overijssel staat de streekeigen identiteit, de eigenheid van de streek, centraal. Daarom dragen wij, samen met het Rijk, zorg voor de Rijksmonumenten in onze provincie.

Actie

Aangezien hier duidelijk een nieuwe mogelijkheid tot subsidiering lijkt te zijn wordt hierop direct actie ondernomen. Omdat er een kant en klaar plan aanwezig is worden de orgelbouwer en de adviseur benaderd om zowel de offerte, de totale kostenraming als het restauratieplan te actualiseren.

Op 22 juli 2013 wordt de aanvraag met alle benodigde stukken ingediend.

Opnieuw wordt in spanning afgewacht en zo kan uiteindelijk 11 december 2013 een heugelijke dag genoemd worden want dan besluit de provincie Overijssel dat subsidie, groot 70% van de subsidieabele kosten toegekend zal worden.

Het bericht van de provincie luidt als volgt:

mede mogelijk
gemaakt door

Zaaknummer	Advies
2360421	De Monumentencommissie gaf ons op 27 november 2013 advies over uw aanvraag.
Pagina	Het advies hebben we als bijlage bijgevoegd. Wij nemen het advies van de commissie over.
1	
Uw brief	Besluit
22.07.2013	We verlenen u maximaal € 189.399,23 subsidie voor de uitvoering van de restauratie van het orgel in de dorpskerk van IJsselmuiden.
Uw kenmerk	Beoordeling aanvraag
JS/190712	Uw aanvraag is met de andere ingediende aanvragen getoetst (de toetsingscriteria kunt u nalezen in artikel 4.20.3, van het Uitvoeringsbesluit subsidies Overijssel 2011 (Ubs)). De aanvragen hebben scores gekregen en zijn in een prioriteitsvolgorde geplaatst. Uw aanvraag is hoog genoeg geprioriteerd om voor subsidie in aanmerking te komen.
	Als bijlage bij deze brief hebben wij de beoordeling van de Monumentencommissie toegevoegd. In dit advies leest u welke scores u heeft behaald. Tevens kunt u het overzicht met de totaalscores van alle projecten inzien op www.overijssel.nl .

Het verdere verloop

Eerst wordt nu door de kerkrentmeesters een definitieve orgelcommissie benoemd. Op 13 januari 2014 komt de orgelcommissie samen en krijgt nu een definitieve vorm met als leden: Bertil Brink, Marcel ten Brinke, Rikus Hofstede, Arjan Rozendal en Thijs Snoeijer, met als voorzitter Jan Scholten. Aangezien gevraagd wordt de activiteiten te realiseren in de periode van 23 juli 2013 tot 1 juli 2014 zal gebruik moeten worden gemaakt van de mogelijkheid om uitstel aan te vragen. Vele zaken worden nu ter hand genomen, waaronder ook de fondsenwerving om het tekort te kunnen dekken.

Omdat het een monument betreft moet bij de gemeente een omgevingsvergunning aangevraagd worden wat gebeurt op

16 januari 2014. De goedkeuring van de RCE is onderdeel van de omgevingsvergunning (ondanks dat deze volledig op de hoogte is door de al eerder ingediende en afgewezen Brim-aanvraag).

De wettelijke behandelingstermijn vanaf 1 april is liefst 26 weken onder andere in verband met de terinzagelegging van het plan voor de burgers. Op 14 mei 2014 wordt de omgevingsvergunning verstrekt.

De aanvraag om goedkeuring bij de RCB (Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken) vindt plaats op 4 februari 2014, de goedkeuring wordt verleend.

Ondertussen wordt ook de vinger aan de pols gehouden om de tijdrovende procedures van de verdere vergunningen zo mogelijk te bespoedigen.

Opdracht orgelbouwer

De eerste samenkomst van de orgelcommissie met van Vulpen en de adviseur vindt plaats op 7 februari 2014 in Utrecht o.a. ook om te spreken over de overeenkomst van de aanneming en de totale looptijd van het project.

Tijdsplanning uitvoering

Zoals gemeld blijkt oplevering van het werk binnen de gestelde termijn niet haalbaar.

Op 26 februari is van de provincie bericht ontvangen dat men akkoord is met uitstel van de looptijd van het project tot 1 juli 2015. Gezien de orderportefeuille van de orgelbouwer is ook deze datum niet haalbaar. De provincie bepaalt vervolgens de opleverdatum op eind januari 2016.

De uitvoering

Het moment dat begonnen gaat worden met de werkzaamheden komt nu snel dichterbij. Het contract met van Vulpen wordt getekend op 19 mei 2014 en op 16 juni zal begonnen worden met de demontage.

De uitvoeringsduur is volgens de prijsaanbieding 10 tot 12 maanden na opdracht. Het college van kerkrentmeesters heeft besloten om de loonkostenstijgingen tijdens de uitvoering niet af te kopen.

Het schilderwerk aan het orgel is opgedragen aan Wolters en Ovink, restauratie-decoratieschilders te Deventer.

Fondswerving en giften enz.

De orgelcommissie komt regelmatig samen onder andere om de stand van zaken met betrekking tot de fondsenwerving, de verdere voortgang en de voorbereiding voor de aanstaande ingebruikname.

Het is al eerder gezegd: het was een grote verrassing om eind december 2013 van de provincie Overijssel te vernemen, dat men een substantieel deel (70%) van de restauratiekosten zal subsidiëren.

Een erkenning van de waarde van het instrument en het project! Aan alle voorwaarden werd voldaan en de plaats op de prioriteitenlijst was hoog genoeg om voor de provinciale subsidie in aanmerking te komen.

De financiering konden we voor de resterende 30% rond krijgen door het bestemmen voor dit doel van een royaal legaat van een betrokken gemeentelid, diverse giften van leden binnen en buiten de gemeente en een aantal royale bijdragen van verschillende verenigingen en stichtingen.

‘De opleverdatum
wordt bepaald op
eind januari 2016’

Ook vanaf deze plaats past grote dank aan alle personen en instellingen die financieel hebben bijgedragen aan het welslagen van dit prachtige project, t.w.:

*de provincie Overijssel
diverse gemeenteleden
giften van mensen buiten de gemeente*

de volgende verenigingen/fondsen/
stichtingen, t.w.:

*Dinamo Fonds, Berkel en Rodenrijs
I.St. te A.*

*Maatschappij van Welstand, Amersfoort
N.N., Alkmaar*

*Orgelfonds Mooy (Anton J.C. Mooy, organist
Joriskerk Amersfoort, 1917-1941)*

Prins Bernhard Cultuurfonds, Amsterdam

*Stichting tot Behoud van
het Nederlandse Orgel, Elburg*

De eigen gemeente die regelmatig via het kerkblad op de hoogte is gehouden wordt nu uitgebreid geïnformeerd, terwijl ook via een persbericht verschillende media op de hoogte gebracht worden.

De organisten komen op 22 mei 2014 nogmaals samen met Peter van Dijk en bespreken het verloop van het project en enkele vragen die er nog zijn met betrekking tot de dispositie.

De gemeentezangbegeleiding zal tijdelijk op digitale wijze plaatsvinden.

Overleg bij de orgelbouwer

De fa. Gebroeders van Vulpen B.V. te Utrecht

In 1939 maakten de broers Rijk (1921-1997) en Jos (1922-2012) van Vulpen uit Utrecht een klein orgel. Voor het maken van een orgel hebben ze zich laten leiden door het bestuderen van orgels in hun directe omgeving, als orgelmakers waren ze min of meer autodidact. Dit eerste orgel is indertijd terechtgekomen in de kerk van de Oud Gereformeerde Gemeente te Grafhorst en deed bijna 60 jaar dienst!

In 1940 werd de firma Gebr. van Vulpen opgericht, maar als gevolg van de Tweede Wereldoorlog pas actief na 1945.

Het eerste nieuw gebouwde orgel, met gebruikmaking van ouder pijpwerk, staat in Willemsoord, Hervormde Kerk (1949). En het geheel nieuwgebouwde instrument in de Hervormde Kerk van Beek (1950) was het eerste dat werd gemaakt in samenwerking met de Orgel-commissie van de Nederlands-Hervormde Kerk.

In 1950 verhuisde het bedrijf naar de Ambachtstraat in het centrum van Utrecht waar in de werfkelder een gieterij werd ingericht zodat men zelf de platen orgelmetaal kon vervaardigen voor het maken van de orgelpijpen. In de loop der jaren is een bedrijf ontstaan waar vrijwel alles van het orgel door eigen specialisten werd vervaardigd.

Kenmerken van de klank eind jaren vijftig zijn transparante prestantregisters, slanke fluiten, boventoonrijke tongwerken, plena met een duidelijke klankkroon en gepro-
nonceerde aanspraak.

Rond de jaren zeventig is er behoefte aan meer breedte in de orgelklank en gaat men zich op initiatief van o.a. Klaas Bolt meer oriënteren op de klassieke ambachtelijke bouwwijze waarbij van Vulpen nog enige tijd doorging in een overgangsfase. Voorbeelden hiervan zijn de instrumenten van Het Open Hof in Kampen (1973) en de Gereformeerde Kerk te Genemuiden (1976). Mede door het restaureren van historische orgels vond de stijl van het bedrijf steeds meer aansluiting bij de oude orgels, bijvoorbeeld de restauratie van het door Apollonius Bosch gebouwde orgel in de Grote Kerk van Vollenhove.

‘Als orgelmakers
waren ze min of
meer autodidact’

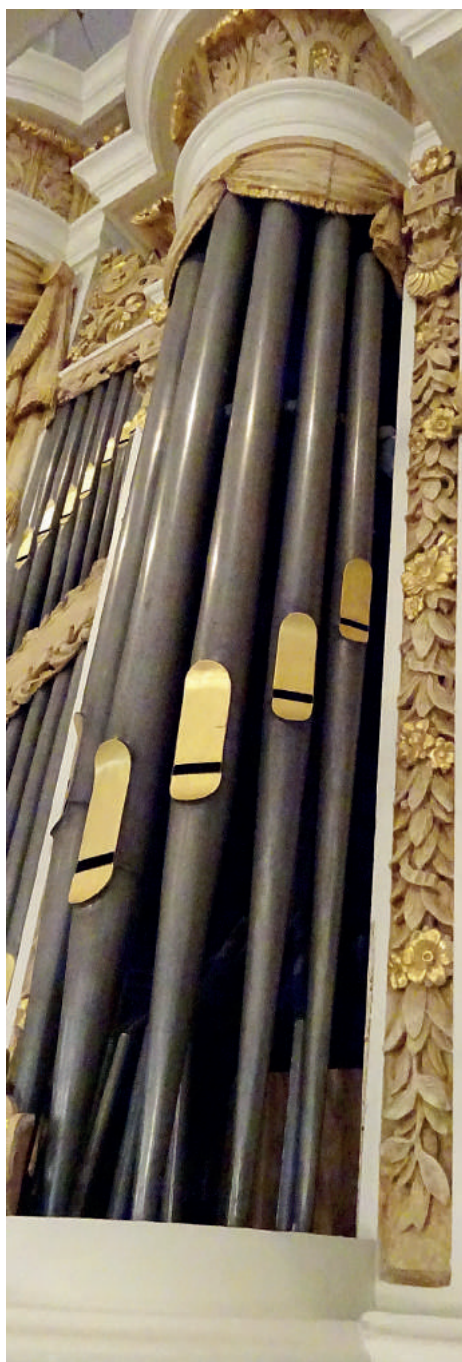
De restauratie van Het Dom-orgel te Utrecht is nog steeds een mijlpaal uit het bestaan van de firma.

Een voorbeeld van een restauratie waarbij pijpwerk uit meerdere bouwfasen samenklinkt is het orgel in de Broederkerk van Kampen (1993) waarvan de oudste pijpen rond 1500 gedateerd worden. Uit de historie van dit orgel zijn de kas, de balgen en het oude pijpwerk de basis van een nieuwe ordening.

Bij de restauratie van het Verhofstadt-orgel in IJsselmuiden kon gebruik worden gemaakt van de ervaringen en de gegevens die verkregen werden bij de restauratie van het orgel van de Barbara-kerk te Culemborg uitgevoerd in 2013. Dit orgel heeft Verhofstadt in 1719 gebouwd, het is dus iets jonger dan het orgel van IJsselmuiden.

De secularisatie heeft voor de Nederlandse orgelmakerijen tot gevolg gehad dat er minder opdrachten zijn te vergeven en er verschillende bedrijven kleiner zijn geworden. Werkten er rond 1970 nog ongeveer 40 mensen bij de firma, nu bestaat het team uit 7 vakmensen.

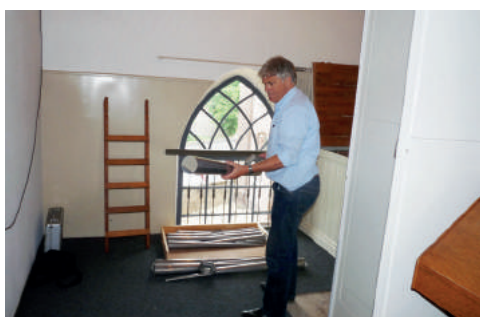
Het bedrijf werd in 1997 overgenomen door Rijk van Vulpen en vierde in november 2000 het zestigjarig jubileum waarbij tevens het nieuwe bedrijfspand aan de Tennesseeedreef feestelijk geopend werd. In december 2015 werd het 75-jarig jubileum gevierd.

Deel van front met Prestant 8' van hoofdwerk

De demontage van het orgel

H5 Restauratie van Vulpen 2014-2016

Peter van Dijk

In principe waren er vijf basis-opties voor een restauratie-concept.

- De eerste was volstaan met groot onderhoud. Om zowel technische als artistieke redenen was deze optie absoluut onwenselijk.

- De tweede optie was herstel van het Verhofstadt-concept. Qua klank zou dit op zichzelf een aantrekkelijke optie zijn, daarentegen waren een reconstructie van het front naar de toestand-1717 en het verwijderen van Bätz-pijpwerk alleen al uit oogpunt van monumentenzorg ondenkbaar. Bovendien zou het Verhofstadt-concept niet toereikend zijn voor de gemeentezang-begeleiding in IJsselmuiden.

- De derde optie was reconstructie van het Van Dijk-concept. Maar feitelijk was daarvan slechts nog de front-uitbreiding bewaard gebleven, doordat in 1946 en 1968 de technische aanleg compleet was vernieuwd en het meeste binnenpijpwerk uit 1882 van functie veranderd of verwijderd was. Bovendien was het pedaal in 1882 nog steeds aangehangen aan het hoofdwerk, terwijl een zelfstandig pedaalwerk in de IJsselmuidense situatie zeer functioneel is.

- Herstel van het concept-Sanders was inhoudelijk geen optie, gelet op de 'magere' kwaliteit van diens werk en het reeds verwijderen van vrijwel alle Sanders-materiaal in 1968.

- Bleef over de optie van een sanerende restauratie, uitgaande van de situatie Bätz-1825, aangevuld met ander waardevol bestaand materiaal (mede ter optimalisering

van de klankdraagkracht), behoud van een vrij pedaal, én een voldoende toegankelijk orgelinterieur.

Na de demontage van het binnenwerk, werden alle orgeldelen geïnventariseerd. In de te IJsselmuiden achtergebleven orgelkast werd voorts gezocht naar 'orgel-archeologische' sporen. Deze onderzoeken bevestigden de grote historische waarde van het orgel en leverden dienaangaand nog verschillende verrassingen op.

Orgelkast en de klaviatuur

De Verhofstadt-orgelkast werd door Zwier van Dijk verbreed met zijtorens en daarnaast tussenvelden. Bovendien voorzag hij het onderpositief van frontpijpen.

Hij behield waarschijnlijk de klaviatuur van J. Bätz (1825), die in de achterwand was ondergebracht. Wel wijzigde hij de 'volgorde' van de manualen: het hoofdwerk werd bespeelbaar vanaf manuaal I, het onderpositief vanaf manuaal II.

Sanders verdiepte de orgelkast – vanwege de door hem gewijzigde opstelling van de windladen (zie onder) – en plaatste een nieuwe klaviatuur in de linkerzijwand.

Verschuieren handhaafde de kastdiepte achter de zijtorens en de buitenste tussenvelden, om plaats te creëren voor (dwars op het front geplaatste) pedaalwindladen, maar reduceerde de diepte in het midden-gedeelte van de kast.

Tegen dat nieuwe middendeel van de achterwand plaatste hij zijn (eveneens nieuwe) speeltafel. De eigentijdse vormgeving daarvan stond in schrill contrast met het historische karakter van het fraaie front.

Door de toevoeging van een zelfstandig pedaalwerk en het ondieper maken van het middendeel van de orgelkast werd de toegankelijkheid van het binnenwerk ten behoeve van onderhoud (stemmen) onaanvaardbaar ingeperkt. De vervanging van de Koraal 4' door een Fagot 16' op het Pedaal in 1982 vergrootte dit probleem nog.

De volstrekt onvoldoende bereikbaarheid van het orgelinterieur had in 2010 reeds geresulteerd in aanzienlijke stemschade aan het pijpwerk. Er stonden simpelweg te veel (grote) pijpen in een qua omvang betrekkelijk bescheiden orgelkast. Deze situatie kon niet worden gehandhaafd.

Daarom is nu het middengedeelte van de achterwand weer op één lijn gebracht met de 'flanken'. De speeltafel van 1968 was zowel om visuele als technische redenen niet te handhaven. Uit de archivalia is bekend dat J. Bätz in 1825 de klaviatuur had vernieuwd. De nieuwe klaviatuur is dan ook naar Bätz-voorbeelden vervaardigd.

Voor de handklavieren, de registerknoppen en de -naamplaatjes stond het Bätz-orgel in de Hervormde Kerk te 's-Graveland (1824) model, voor het pedaalklavier dat in de St-Franciscus Xaveriuskerk te Amersfoort (1819).

Windvoorziening

De windvoorziening uit 1968 was modern van aanleg, met een kleine magazijnbalg en regulateurs. Ze leverde een starre orgelwind waarin de turbulenties van de orgelmotor duidelijk hoorbaar waren en behoefde inmiddels herstel. Hoofdwerk en Pedaal kregen een winddruk van 76 mm. waterkolom, die van het Onderpositief werd op 72 mm. gesteld.

De nieuwe spaanbalgen

Er is nu een nieuwe windvoorziening gemaakt, met 2 spaanbalgen – naar het voorbeeld van die in de Barbarakerk te Culemborg (Verhofstadt, 1719) en een op sporen aan de hoofdwerk-windlade gebaseerde kanalisatie (houten windkanalen van balgen naar windladen). Alle werken kregen – net als in 1717 – dezelfde winddruk; deze is proefondervindelijk op 69 mm. bepaald. De windmotor uit 1946 is vervangen door een nieuw exemplaar.

Mechanieken

De toets- en registermechanieken van Verhofstadt – door Van Dijk vermoedelijk nog gehandhaafd – werden door Sanders

vernieuwd. Vanwege het herstel van de oude hoofdwerk-onderpositief-opstelling – met de klaviatuur weer aan de achterzijde – in 1968 moesten toen andermaal nieuwe mechanieken worden aangelegd.

Dit geschiedde op moderne wijze (balansklavieren), volledig afwijkend van historische principes. Aan- en afspraak van de pijpen waren met deze toetsmechanieken nauwelijks te beïnvloeden.

De toetsmechanieken zijn thans wederom geheel vernieuwd, maar conform historische principes (staartklavieren) en materiaalkeuze. De registermechanieken uit 1968 zijn grotendeels vernieuwd, voor een klein deel – waar mogelijk – gehandhaafd maar aangepast aan de nieuwe situatie.

Abstracten en wellenbord voor pedaal

Windladen

Voorzover valt na te gaan had Zwier van Dijk de windladen van Verhofstadt gehandhaafd en de door hem in het onderpositief toegevoegde grote pijpen in – en achter – het front van de door hem aangebrachte zijtorens geplaatst.

Sanders heeft de windladen-opstelling drastisch gewijzigd. Hij verving de onderpositief-lade door een achter het hoofdwerk opgestelde nieuwe windlade, waarop het pijpwerk van manuaal II – in een zwelkast – werd geplaatst. Voorts positioneerde hij de hoofdwerklade circa 20 cm. lager; dit was mogelijk doordat het onderpositief naar achter het hoofdwerk verhuisde.

Het benedenwerk

Verschuieren maakte de Sanderswijzigingen ongedaan, behalve de verlaagde positionering van de hoofdwerklade, en plaatste een nieuwe windlade (in moderne factuur) voor het 2e manuaal daar onder. Hij voegde achter de zijtorens pedaalwindladen voor drie registers toe.

In 2015/16 is de hoofdwerk-windlade (1717) hersteld, is de onderpositief-windlade (1968) drastisch herzien en zijn – om voldoende manoeuvreerruimte in de orgelkast te scheppen – twee nieuwe, minder brede, pedaalwindladen gemaakt (volgens klassieke principes).

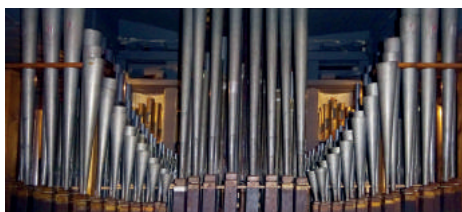
Pijpwerk en dispositie

De inventarisatie van het pijpwerk – inclusief een metaalanalyse met behulp van een röntgen-apparaat (RCF) – is in 2014/2015 uitgevoerd door Peter van Dijk, Wim Diepenhorst (RCE) en Jaap Jan Steensma. Daarbij kon de globale inventarisatie uit 1985 van Auke Vlagsma in belangrijke mate worden aangevuld en bijgesteld.

Verhofstadt heeft bij de bouw van het orgel in 3 registers gebruik gemaakt van ouder pijpwerk. Dit betreft laat-16^e of begin-17^e eeuws 'Hollands' pijpwerk van een vooralsnog onbekende maker. Het meest voor de hand liggend is, dat Verhofstadt pijpwerk uit het voorganger-orgel in de Utrechtse Lutherse Kerk hergebruikte, zij het in door hem gewijzigde vorm. Dit voorganger-instrument was in 1638 gekocht van – de ons verder (nog) onbekende – Johan Gerritz te Amsterdam. Gelet op de lage voetspitsen van de pijpen zou dit orgel zeer wel een huisorgel geweest kunnen zijn. Of dit instrument in 1638 nieuw was, dan wel een of enkele decennia oud, is louter op basis van dit pijpwerk zelf niet vast te stellen. Wellicht wordt het handschrift van de maker (tooninscripties op de pijpen) nog eens geïdentificeerd.

Grootste pijp Roerfluit 4' (hoofdwerk): pijp uit 1638 met door Verhofstadt vervaardigde voet

De Trompet 8' van het Hoofdwerk

Het Verhofstadt-pijpwerk is – net als dat in de Barbarakerk te Culemborg – vervaardigd door twee verschillende pijpenmakers, mogelijk door Verhofstadt zelf en een medewerker (Schiffers, Mons of?).

In tegenstelling tot de situatie in Culemborg vertoont het Verhofstadt-pijpwerk – en ook dat uit 1638 – in IJsselmuiden geen of nauwelijks loodcorrosie.

Uit de pijpwerk-inventarisatie is gebleken dat J. Bätz in 1825 niet alleen 2 registers op het onderpositief verving maar ook op het hoofdwerk C-d van de Holpijp 8' vernieuwde en de Octaaf 2' (alsmede wellicht ook andere registers op beide manualen) een halve toon naar boven opschoof en aanvulde met een nieuwe pijp voor de toets C. De opschuiving(en) diende(n) mogelijk voor het verhogen van de stemtoonhoogte. Het Verhofstadt-orgel zal – naar analogie van zijn andere instrumenten – een halve toon (of zelfs iets meer) lager gestemd zijn geweest dan $a = 440$ Hz.

Van Zwier van Dijk bleven de frontpijpen, de (houten) pijpen G-d' van de Bourdon 16' en de bekens van de Trompet 8' bewaard. Die bekens zijn overigens in de bestaande

literatuur over dit orgel toegeschreven aan Verhofstadt, Van Os (1732) of Bätz. Uit het metaal-onderzoek van 2015 bleek dat de bekens 32% tin bevatten, hetgeen in de 18^e en begin-19^e eeuw volstrekt ongebruikelijk was. De bekens bevatten bovendien uitsluitend inscripties van Van Dijk, Sanders en Verschuieren. Op de (houten) stevens en koppen van de Trompet 8' staan inscripties van G. Th. Bätz, zodat deze aan hem kunnen worden toegeschreven.

De kelen en tongen kunnen op grond van de metaalsamenstelling (met ca. 30% zink) op zijn vroegst uit de 2^e helft van de 19^e eeuw stammen, in elk geval zijn bovendien in 1946 en/of 1968 diverse tongen vernieuwd. Bij de restauratie van 2014-2016 is de Trompet in de aangetroffen toestand gehandhaafd en hersteld (onder meer de doorzakkende grootste bekens).

Verschuieren hergebruikte in 1968 enig Sanders-pijpwerk: de pijpen C-Fis van de Bourdon 16', C-H van de Holpijp 8' (Onderpositief) – alle van hout – en 10 (metalen) pijpen van de Viola di Gamba 8' (als C-A van de Quint 3'). Wat de genoemde pijpen van de Holpijp betreft, deze zijn in 1946 mogelijk als 'gebruikte' exemplaren (herkomst onbekend) geplaatst. Bij gebrek aan archivalia kunnen we slechts gissen naar het waarom van de vervanging van C-A van de Quint 3' door (afgesneden) gamba-pijpen.

Het hier genoemde pijpwerk is bij de nu voltooide restauratie gehandhaafd. Dat geldt niet voor de Verschuieren-registers uit 1968,

vanwege hun tezeer van het historische pijpwerk afwijkende metingen en factuur.

In de aanhef van deze bijdrage schetste ik reeds de verschillende opties voor de door Van Vulpen uitgevoerde restauratie en de keuze voor een sanerend concept.

Een belangrijke invalshoek was het zo mogelijk vergroten van de klank(draag)kracht, zodat de orgelklank de gehele kerk vult en een maximale ondersteuning van de gemeentezang kan bieden. De in 1982 gecreëerde situatie met een hoofdwerk-prestant 8' en een onderpositiefprestant 4', beide echter pas vanaf c, alsmede een weinig 'sonore' pedaalfagot, droeg niet wezenlijk bij aan de klankdraagkracht.

Die werd feitelijk als te gering ervaren. Door de plaatsing van het orgel achter in het schip, tegen de torenmuur, 'droeg' de orgelklank niet voldoende tot onder de galerijen aan de uiteinden van de zijbeuken. In feite staat het orgel op een akoestisch niet gunstige plaats, maar dat kon nu eenmaal niet worden veranderd.

Een evenzeer belangrijk uitgangspunt was het scheppen van voldoende ruimte in de orgelkast. Dat impliceerde het maken van minder diepe pedaalladen (nu voor twee registers), terwijl door het wat naar achteren plaatsen van de hoofdwerkklade achter het front een stemgang kon worden gecreëerd.

- Op het hoofdwerk kon de kantsleep worden gehandhaafd, wat de disponering van een volledige Prestant 8' mogelijk maakte. Daartoe zijn de frontpijpen uit

1882 gebruikt, voor de onderste tonen aangevuld met nieuwe binnenpijpen (in de zijtorens). De verdwenen Sexquialter discant is niet gereconstrueerd, in plaats daarvan is een doorlopend tertregister 1 3/5' geplaatst (Tertiaan); de Verhofstadt-windlade was reeds voorzien van boringen in de bas op en onder de pijpstk van de oorspronkelijke sexquialter discant. Door de Tertiaan met de Quint 3' (en een acht- en een viervoets register) te combineren kan in ieder geval een sexquialter worden 'samengesteld'.

De verdwenen Verhofstadt-registers Prestant 4' en Mixtuur zijn gereconstrueerd (de Prestant 4' als in het orgel geplaatste Octaaf 4' op de Verhofstadt-plaats van de windlade).

De gedemonteerde hoofdwinklade met links de kantsleep

- Op het onderpositief waren nog vier 'historische' registers aanwezig. Door het handhaven van de Verschuieren-windlade – zij het na drastische sanering – waren daar meerdere mogelijkheden voor de dispositie. Niet mogelijk was een reconstructie van de Vox Humana 8', daartoe was door de verlaagde positionering van

de hoofdwinklade te weinig hoogte beschikbaar. Wel mogelijk was een Fluit travers 8' discant of een Flageolet 1'.

Om redenen van klanksterkte is gekozen voor een Flageolet 1', als klankkroon voor het onderpositief en, na koppelen met het hoofdwerk, voor extra brillance in het volle werk. De nog vrije plaats op de Verschuieren-windlade werd benut voor een Quintfluit 3' in Verhofstadt-factuur, geschikt als soloregister en ter opvulling van het onderpositief-plenum.

- Door het plaatsen van een volledige Prestant 8' op het hoofdwerk (ook door te koppelen naar het pedaal) lag op het pedaal de keuze voor de bestaande Bourdon 16' en een nieuwe Fagot 16' in Bätz-factuur (er zijn geen Verhofstadt-voorbeelden) voor de hand.

Door het herstellen casu quo uitbreiden van de dispositie in Verhofstadt- dan wel Bätz-stijl alsmede door het retoucheren van de intonatie (klankgeving) wordt zowel het orgel in ere hersteld als de klankdraagkracht geoptimaliseerd. Daaraan dragen zeker ook de Bourdon 16' en de Prestant 8' (beide van Van Dijk) bij. De huidige stemtoonhoogte en het evenredig zwevende stemmingssysteem zijn gehandhaafd. Het is aannemelijk dat het orgel sinds 1825 evenredig zwevend gestemd is en de stemtoonhoogte van Bätz is niet exact genoeg te achterhalen.

Tot besluit van deze bijdrage volgt hier de dispositie-2016 met nadere details.

Legenda:

- 1638 = in 1717 hergebruikt pijpwerk.
 1717 = Verhofstadt.
 1807 = G. Th. Bätz.
 1825 = J. Bätz. 1882 = Van Dijk.
 1946 = Sanders (of door hem geplaatst pijpwerk).
 Nieuw = Van Vulpen. Incidentele reparatiepijpen zijn veelal niet apart aangegeven.

Manuaal (Manuaal II, C - c'''; registers in ladevolgorde vanaf het front)

Prestant 8 vt	Gevoed vanuit de bestaande kantsleep. C-Fis nieuw (afgevoerd tegen de zijwanden). G-c''' in het front, 1882.								
Octaaf 4 vt	Nieuw, in Verhofstadt-factuur.								
Holpyp 8 vt	C-d hout, 1825. dis-e' 1717. Vervolg 1638.								
Cornet	3 sterk Disc. Vanaf c'. 1638. Samenstelling: c' 4 - 2 2/3 - 1 3/5.								
Roerfluit 4 vt	C-cis gedekt, 1638. Vervolg roergedekt, 1638. In 1717 samengesteld uit 2 verschillende registers.								
Quint 3 vt	C-A 1946. Bes-g 1717, niet verschoven. gis 1946. a-dis'' 1717, halve toon verschoven. e''bes'' 18e eeuwse pijpen van verschillende factuur (geen Verhofstadt of Bätz). bes''-c''' 1717, halve toon verschoven.								
Octaaf 2 vt	C 1825. Vervolg 1717, halve toon verschoven.								
Tertiaan uit 2 vt	1 3/5 voet. Nieuw, in Verhofstadt-factuur, naar analogie van het Verhofstadt-orgel te Schoorl (1716).								
Mixtuur	3 sterk. Nieuw, in Verhofstadt-factuur. Samenstelling als die van het Verhofstadt-orgel te Donkerbroek (ca. 1721). Samenstelling: <table> <tr> <td>C</td><td>1 - 2/3 - 1/2</td></tr> <tr> <td>cis</td><td>1 1/3 - 1 - 2/3</td></tr> <tr> <td>cis'</td><td>2 - 1 1/3 - 1</td></tr> <tr> <td>cis''</td><td>2 2/3 - 2 - 1 1/3.</td></tr> </table>	C	1 - 2/3 - 1/2	cis	1 1/3 - 1 - 2/3	cis'	2 - 1 1/3 - 1	cis''	2 2/3 - 2 - 1 1/3.
C	1 - 2/3 - 1/2								
cis	1 1/3 - 1 - 2/3								
cis'	2 - 1 1/3 - 1								
cis''	2 2/3 - 2 - 1 1/3.								
Trompet 8vt Bas/Disc.	Houten stevels en koppen, 1807. Bekers, kelen en tongen 1882.								

Vervolg van de dispositie-2016 met nadere details.

Legenda:

- 1638 = in 1717 hergebruikt pijpwerk.
 1717 = Verhofstadt.
 1807 = G. Th. Bätz.
 1825 = J. Bätz. 1882 = Van Dijk.
 1946 = Sanders (of door hem geplaatst pijpwerk).
 Nieuw = Van Vulpen. Incidentele reparatiepijpen zijn veelal niet apart aangegeven.

Positief (Manuaal I, C - c'''. Registers in ladevolgorde vanaf het front)

Prestant 2 vt	C-c' in het front, 1882. Vervolg op de lade, cis'-c'' 1882, cis''-c''' nieuw., in Van Dijk-factuur.
Holpyp 8 vt	C-H hout, 1946. Vervolg 1717.
Fluit 4 vt	G-c' gedekt, cis'-d'' roergedekt, vervolg flespijpjes. 1717.
Quintfluit 3 vt	Nieuw, in Verhofstadt-factuur, naar Donkerbroek (ca. 1721). C-f gedekt, fis-f'' roergedekt, vervolg open cilindrisch.
Roerfluit 2 vt	C-h roergedekt, vervolg open, conisch (gemshoorn). 1825.
Flageolet 1 vt	Nieuw, in Bätz-factuur. Open cilindrisch.

Pedaal (C - d'; registers van buiten naar binnen op de laden)

Bourdon 16 vt	Geheel hout. C-Fis 1946, vervolg 1882.
Fagot 16 vt	Nieuw, in Bätz-factuur. Houten stevels en koppen, metalen bekers, cilindrisch op onderconus.

Werktuiglijke registers

Tremulant	Nieuw.
Koppeling Man. & Pos.	Nieuw. Drukkoppeling.
Koppeling Ped. & Man.	Nieuw.
Koppeling Ped. & Pos.	Nieuw.

Foto's werkplaats van Vulpen

Foto's opbouw

H6 Organisten en orgeltrappers

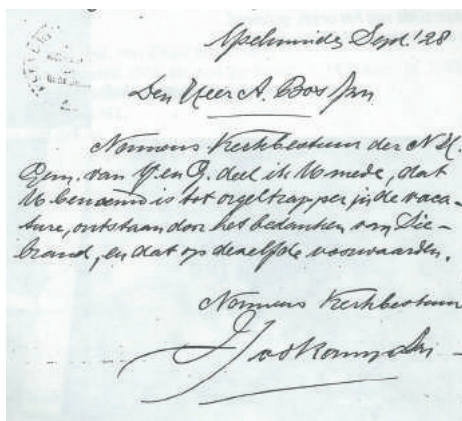
Tot 1946 moesten de organisten van de Hervormde kerk in IJsselmuiden altijd een orgeltrapper bij zich hebben om te kunnen spelen en er zullen ongetwijfeld aardige dingen te vertellen zijn door degenen die daarbij betrokken waren. Men kan zich voorstellen dat de organist wel eens op hete kolen gezeten zal hebben wanneer de winddruk te laag dreigde te worden. Zo is het ook wel gebeurd op een zondag, in de tijd dat er al wel een elektrische windvoorziening op het orgel was, dat de stroom uitviel. Eén van de kerkgangers (er waren toen nog zitplaatsen op de orgelgalerij) brak in allerijl een plank weg van de blokkering van de blaasbalgbediening en zorgde zo al pompend voor de windvoorziening. Deze voorziening was er tot 1968.

Lange tijd is er een aantal zitplaatsen op de orgelgalerij in gebruik geweest. Het schijnt een plaats geweest te zijn waar het nogal eens rumoerig was, want de notulen van 25 oktober 1938 vermelden het volgende: „In de rondvraag wordt erover geklaagd dat de jongelui op de orgel-galerij zich tijdens de godsdienstoefeningen slecht gedragen en hun tijd daar zoek brengen met praten, krantlezen en kaartspel. De zoon van de koster zal worden opgedragen daar toezicht te houden”. En op een vergadering in 1943: „Er is een voorstel om de plaatsen op het orgel te verhuren voor een bedrag van acht gulden per jaar wegens te grote toeloop en onstichtelijk gedrag van velen”.

Er komen ongeveer 25 plaatsen beschikbaar, maar op 5 augustus 1949 verzoekt organist

Rietman om de zitplaatsen op het orgel te ontruimen, daar hij er hinder van heeft. Door gebrek aan zitplaatsen wordt dit verzoek niet ingewilligd. In 1951 schrijft de predikant in het kerkblad over het rumoer in de kerk en in het bijzonder op de orgelgalerij. Na 1968 zijn hier geen zitplaatsen meer.

‘De organist zat soms op hete kolen wanneer de winddruk te laag werd’

Benoeming van de laatste orgeltrapper
Andries Bos

No. _____

Ontvangen van de Kerkvoogdij der *N.H. Gem. te Ysselmuiden*
de Somma van *Twoe gulden en 50 cent*
voor *4 orgeltrappen bij huwelijksinregeringen in 1938*

Ysselmuiden, den *31st* Dec. 1938

Zegge *f 2.50* *A. Bos*

79

Overzicht organisten en orgeltrappers van 1886 tot heden in IJsselmuiden/Grafhorst

- 1885 - A.W. Ravenshorst. Organist vanaf het begin. Hij had aangeboden de beginperiode i.v.m. de financiële positie van de gemeente belangeloos te spelen. Officiële benoeming op 1 oktober 1887 op een jaarwedde van f. 100,--. Tot orgeltrapper wordt benoemd Johannes Felix Fzn. op een jaarwedde van f. 20,--.
- 1889 - Verzoek om ontslag uiterlijk eind maart door de heer J. Bouwhuis, voorlezer en voorzanger. Dit wordt hem eervol verleend.
- 1898 - G.J. Felix wordt orgeltrapper.
- 1911 - Wegens ernstige ziekte van A.W. Ravenshorst kan deze geen dienst meer doen. Van buiten de gemeente komt H. Stoel als plaatsvervangend organist. Vanaf de kansel zal een oproep worden gedaan tot het vinden van een nieuwe organist. Sollicitanten krijgen gelegenheid tot proefspel.
- 1912 - C.N. Rietman wordt aangesteld als organist.
- 1913 - G.J. Felix bedankt als orgeltrapper en wordt opgevolgd door G. Siebrand.
- 1927 - G. Siebrand stopt als orgeltrapper en wordt opgevolgd door Andries Bos.
- 1932 - Verzoek van organist Rietman om zijn plaatsvervanger H. van Halm in de gelegenheid te stellen zich te oefenen in het pedaalgebruik van het kerkorgel. De heer Proper zal onderricht geven, zoveel mogelijk in bijzijn van de organist.
- 1935 - Voorstel om de organist enige tijd voordat de dienst begint te laten spelen.
- 1946 - Bij de restauratie door Sanders krijgt het orgel een elektrische windvoorziening zodat vanaf dat moment de tot dan onmisbare functie van orgeltrapper, en daarmee de functie van de laatste orgeltrapper Andries Bos, eindigt.
- 1955 - Organist Rietman vraagt op 16 mei ontslag m.i.v. 1 juli 1955. Dit wordt op de meest eervolle wijze verleend. H. van Halm wordt benoemd en als tweede organist G. Vaandering tot mei 1998.
- 1959 - J.H. van Putten en H. van den Belt benoemd als organist i.v.m. de tweede morgendienst.

- 1962 - De nieuwe kerk in Grafhorst wordt in gebruik genomen.
G. Vaandering en H. van den Belt worden organist in Grafhorst.
H. van Halm bedankt als organist.
mw. T. Bredewold - Felix wordt organiste in IJsselmuiden.
- 1967 - J.H. van Dooren organist in Grafhorst tot 1982.
- 1970 - A.L. Oostendorp tot 1978.
- 1975 - J.H. van Putten bedankt als organist.
mw. J. van der Molen - van Ittersum wordt benoemd.
H. van den Belt nu naar IJsselmuiden tot 1999, 40 jaar organist.
Mw. H. Post - van der Steege organiste in Grafhorst tot 1976.
- 1981 - Mw. T. Bredewold - Felix bedankt als organiste.
T. Snoeijer organist tot heden.
- 1983 - K. Snijder tot 1992.
- 1985 - W.E. Kanis tot 1991.
- 1989 - H. van den Berg tot 1993.
- 1991 - M. van der Knijff tot juli 1994.
- H. Dekker tot juli 2004.
- 1994 - A. van Essen tot 1996.
- Mw. T. Rozemuller - van Dijk tot juli 2004.
- Mw. J.J. van den Belt - van der Weerd tot heden.
- 1995 - A. Lammers tot februari 2001.
- 1998 - Mw. J.J. Jonker - van den Belt tot heden.
- 2000 - D. van der Molen tot heden.
- 2004 - J.F. Tanghe tot heden.
H. van der Maten tot 2015.
- 2009 - M. ten Brinke tot heden.
- 2011 - Mw. J.M. Riemersma - van 't Oever tot heden.

In ere hersteld

Bronnen

- Archief Evang. Lutherse gemeente Utrecht in het gem. archief aldaar.
- Utrechts provinciaal en plaatselijk dagblad, 22 februari 1880.
- “De Lutherse in Utrecht” - ds. Visser, bibl. Utrechts Archief.
- Welk een “lofbaarlijk werk” - Gemertse orgelbouwers - Martien Verbruggen (1995)
- Kamper Courant, 31 december 1885.
- Onderzoek markeboek IJsselmuiden - met dank aan Kees Schilder en Annelies Onijs-Koetsier
- Archief herv. gem. IJsselmuiden in het gem. archief te Kampen.
- Archief Provinc. college van toezicht kerkvoogdijen in Overijssel in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle.
- Biografie Zwier van Dijk en Jan Proper - “Kamper orgels” deel 1 - W.D. v.d. Kleij en W.H. Zwart.
- Raakvlakken met Genemuiden en de nieuwbouw aldaar: “Een orgel jubileert” - H. Beens (1985)
- “De orgelmakers Duytschot en Verhofstadt” door A.H. Vlagsma (1992)
- “Basisadvies Verhofstadt / Van Dijk-orgel Hervormde Kerk IJsselmuiden” - Peter van Dijk (mei 2009).
- “Herstelplan Verhofstadt/Van Dijk-orgel Hervormde Kerk IJsselmuiden. Geactualiseerde versie” - Peter van Dijk (juli 2013).
- De fa. Gebr. van Vulpen b.v. te Utrecht - met dank aan Adriaan van Rossem.

geworden van den overblijfsel der stichting te accepteren
 zoo heeft dezelfde constructie versagt om zijne veel-
 voudige beoogden einde te bereiken. Het is
 een, presenterend aan onze kerk wie ik een
 duizend gulden naar zijn dood slaakte. Het is
 dus, alzo wege het orgel werk, op 1 voor-
 blad gemeld, noodige penninge verkycht. Het
 heeft de elche, van van Dijk, van een
 uijt Christelijke Mildadigheids, gespreken
 om bij zijn Leven de voor- belooft. Die
 ferd gulden aan 14 fraije Orgel, werk te
 den, het welk ook werkelijke gescheed is,
 zoo dat wij met veel dank, dit memoraal
 gijte hier hebben willen teboek stellen, den 2
 Augustus ANNO 1717.

tot eene eunige en altoos durende Gede-
 hebben Wij Consist. allen nak-
 melingen hier mee ten protocolle
 nalaten, dat op 10 oktober, van dit
 lapende Jaar 1717, te Tubol, feest
 van de Reform. Lutherus ANNO 1517
 onder Gods hulp, in de tweede
 eeuwsteijd van de Hervorming, op een feer ple-
 tige Convent, en met 3. Predicanten in de
 onse kerk, herker, gevierd en gehandeld
 God. Ende altoos dese jonge Gemeente en